

et simulato, non aliud querit quam per blanditias hæc dolose operari aliorum ruinam, sed revera magis operatur suam ipsius propriam.

Hæc gnome ergo duo significat: primo, dolosi ingenium, quod amet dolos et fraudes, fugiatque eos qui illas detegunt; secundo, ejusdem damnam et penam. Aut potius duo ejus damna representat: prius, quod suis mendaciis obscuret perdatque veritatem, sinceritatem et fidem; posterius, quod sua lubricitate et blandiloquentia instar serpentis aut veneni melliti illabens in animos hominum, eos secum agat in ruinam.

Ubi nota cum Jansenio *operatur ruinas* posse accipi, vel de ruinis aliorum quibus dolos struit, vel de ruinis sui ipsius. Priori modo sensus erit: Lingua mendax non amat veritatem ipsam convincentem et redarguentem, sed non obstante veritatis reprehensione, os quod blanditiis verborumque lenociniis decipere conatur, pergit homines impellere in perditionem, ac in mala decipere.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Non gloriantur in crastinum: ne teipsum laudaveris: ira stulti intolerabilis: manifesta correptio melior amore absconditio: vulnera diligentis præstant oculis adulantis: anima saturata fastidit mel: vicina præstat amico remoto: spondens pro extraneo capiat ab eo pignus: benedicens voce vandi similis maledicenti: litigiosa mulier similis tecto persillanti: vir acuit amicum: corda patent prudentibus: oculi insatiabiles: homo probatur ore laudantis: stultus contusus manet stultus; vers. 23, ad finem capituli, laudat artem pastoriam ejusque frugalitatem.

1. Ne gloriaris in crastinum, ignorans quid superventura pariat dies. 2. Laudet te alienus, et non os tuum: extraneus, et non labia tua. 3. Grave est saxum, et onerosa arena: sed ira stulti utroque gravior. 4. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor; et impetum concitati ferre quis poterit? 5. Melior est manifesta correptio, quam amor absconditus. 6. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis. 7. Anima saturata calcabit favum, et anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. 8. Sicut avis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum. 9. Unguento et variis odoribus Jelectatur cor, et bonis amici consiliis anima dulcoratur. 10. Amicum tuum et amicum patris tui ne dimiseris, et domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ. Melior est vicinus juxta, quam frater procul. 11. Stude sapientiæ, fili mi, et sanctifica cor meum, ut possis exprobranti respondere sermonem. 12. Astutus, videns matrem, absconditus est: parvuli transeuntes sustinerunt pendencia. 13. Tolle vestimentum ejus, qui spondit pro extraneo: et pro alienis aufer ei pignus. 14. Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit. 15. Tecta persillantia in die frigidis, et litigiosa mulier comparantur: 16. qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, et oleum dexteræ suæ vocabit. 17. Ferrum ferro exacuitur, et homo exacuit faciem amici sui. 18. Qui servat ficum, comedet fructus ejus: et qui custos est domini sui, glorificabitur. 19. Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus. 20. Infernus et perditio nunquam implentur: similiter et oculi hominum

insatiabiles. 21. Quomodo probatur in conflatorio argentum, et in fornace aurum: sic probatur homo ore laudantis. Cor iniqui inquiri mala, cor autem rectum inquiri scientiam. 22. Si contuderis stultum in pila quasi ptilanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus. 23. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, et mosque greges considera: et generationem enim habebis jugiter potestatem; sed corona tribuetur in generationem et generationem. 24. Apera sunt prata et apparuerunt herbæ virentes, et collecta sunt fœna de montibus. 26. Agni ad vestimentum tuum, et hædi ad agri pretium. 27. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, et in necessaria domus tuæ, et ad victum ancillis tuis.

Et illa Propertii:

Forsitan includet crastina fata dies.
Omne crede diem tibi diluxisse supremum.

Et illa Comici:

Nescis quid serus vesper vehat.
Longa dies crastina, vive hodie.

Et illa Ovidii, lib. III De Arte amandi:

Utendum est gladio, cito pede labitur ætas,
Nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit.

Et illa Virgilii, III Georgic.:

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

Et illa Senecæ, lib. De Brevitate vitæ, cap. VII:

« Præcipit quisque vitam suam, et futuri desiderio laborat, præsentium tædio. At ille qui nullum non tempus in usus suos confert, qui omnes dies tanquam vitam ordinat, nec optat crastinum, nec timet. Quid enim est quod jam ulla hora novæ voluptatis possit afferre? Omnia vota ad satietatem percepta sunt, de cætero fors fortuna, ut volet ordinet: vitæ jam in tuto est. Huic adjici potest, detrahi nihil, et adjici sic, sicut aliquis ventre admodum saturo jam, ac pleno, aliquid cibi nec desiderat, nec capit. » Idem, epist. I ad Lucillum: « Magna vitæ pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus. Quem mihi dabis, qui aliquid pretium temporis ponat? qui diem æstimet? qui intelligat se quotidie mori? In hoc enim fallimur, quod mortem prospicimus: magna pars ejus jam præterit, quid quid retatis retro, nos tenet. Fac ergo, mi Lucilli, quod facere te scribis, omnes hujus complectere, sic fiet ut minus ex crastino pendeas, si hodierno manum injeceris. Dum differtur vita, transcurrit. Omnia, mi Lucilli aliena sunt, tempus tantum nostrum est. » Idem: « Omnes, ait, vitam differentes incerta mors præveniet. Omnis igitur dies tanquam ultimus ordinandus est. »

Inspice imaginem temporis cum hoc lemmate: « Quid longa speras? breve est quidquid hic vides. » Sublimius Psaltes, Psalm. xciv. 8: « Hodie, ait, si vocem ejus (Domini) audieritis, nolite obdurare corda vestra. » Ex quo hodie urget Apostolus, Hebr. iii, 13: « Adhortamini, ait, vosmet ipsos per singulos dies, donec hodie cognomi-

Quis scit an adficiat hodiernæ crastina summa?
Tempora diu speret!

natur. » Planius et plenius S. Jacobus, cap. iv, 13, hanc Salomonis gnomen ceu paraphrastes explicat dicens : « Ecce nunc qui dilectis : Hodie aut crastino ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem animum, et merebimur, et lucrum faciemus : qui ignoratis quid erit in crastino. Quæ est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur. » Ubi plura hæc de re dixi. Qui ergo sapias, vive hodie, cras forsitan moriture.

2. LAUDET TE ALIENUS, ET NON OS TUUM : EXTRA-NEUS, ET NON LABIA TUA. — Septuaginta, *laudat te vicinus, et non os tuum : alienus, et non labia tua*; S. Augustinus, tract. 36 et 38 in *Joan.* : *Non te laudet os tuum, sed laudet te os proximi tui.* « Alienus, » hebraice זר *zar*, vocatur *exterus*, puta qui est alterius cognationis, aut familie et domus, aut civitatis, aut gentis, aut fidei et religionis, quales Judæi erant Gentiles, qui proinde vocabantur זרין *zarim*, id est alieni et alienigenæ. Idem vocatur נכרי *nachri*, id est incognitus, extraneus. Quare *nachri* proprie non significat hostem vel inimicum, sed ad eum extendi potest, quia hostis est summe alienus, et quia hostes Iudeorum erant Gentiles, qui erant alienigenæ. Hoc ipso enim quo nati erant ex Esau, Ismael aliisque gentibus, non ex Abraham, Isaac et Jacob, ex quibus prognati erant Judæi, trahebant quasi ab ipsa prosapia et parentibus alienationem, et quasi naturalem odium Iudeorum : uti etiam nonnullas gentes ab ipso ortu naturaliter quasi certis aliis quibusdam adversari, et quasi nasci inimicas conspicimus.

Sensus ergo est, *q. d.* Non decet te laudare te-metipsum, sed digna laude gerere, quæ suo splendore alios, præsertim extraneos compellant ad te laudandum, non quod laudem hanc quæras et intendas, sed quod laus ex virtute etiam eo qui laudatur ignorante, imo invito, naturaliter quasi emanet et resultat : propria enim virtutis dos est laus, juxta illud Socratis apud Sto-beum, *serm.* 1 : « Thus diis, laus vero bonis viris debetur. » Et illud : « Virtus laudata crescit. » Et illud S. Basilii, apud Antonium in *Me-bissa*, part. I, cap. 11 : « Præcipuum beneficium est in rebus honestis laudari : laus enim parit emulationem, emulatione virtutem, virtus felicitatem, quæ supremum et finis est omnium quæ desiderantur, et quo omnīs viri boni motus referunt. » Igitur sinas te laudari non a tuis cognatis, amicis, domesticis, sed ab alienis et extraneis, atque quo magis alieni a te fuerint, eo major erit laus, si te laudent. Unde summa est laus, quæ ab inimicis alicui tribuitur, illi enim non spe, non adulatione, non amicitia, sed veritate et magnitudine virtutum moventur ad te laudandum : laus ergo ab inimico extorta est pura.

Ratio a priori hujus sententiæ est, quod seipsum laudare sit vanum, superbum et stultum.

Ille enim laus procedit a philanthia, qua quis vili nimis amat, sic et nimis laudat se ipsum. Annot enim proprius hominem exerceat, ut omnia sua licet prava vel parva, æstimet bona vel magna. Externi autem qui nullam habent nobilitatem conjunctionem, purius et sincerius de nostris rebus et factis judicant. Unde eorum iudicium et laus vel vituperium verius est.

Ita censent omnes sapientes fideles et profani : fideles, ut S. Paulus, qui coactus suas laudes recensere ut suum apostolatam tueretur : « Factus sum, ait, insipiens, vos me cogissis; ego enim a vobis debui commendari, » Il *Corinth.* xii, 11; et Christus : « Siego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum; alius est qui testimonium perhibet de me, » *Joan.* v, 31; S. Chrysostomus, homil. 5 *De laudibus Pauli* : « Extreme, ait, demeritæ est nulla imminente necessitate, et necessitate violenta propriis laudibus velle decorari. »

Lucas medicus, vir disertissimus, cum orationem apud Alfonso Aragomum regem eloquentissimam habuisset, eumque exquisitis et heroicis laudibus extulisset, rex hæc audiens dixisse fertur : « Si vera sunt, Luca, quæ de me prædicās, Deo optimo maximo gratias ago; sin aliter, vera ut isthæc faciat oro atque obsecro, » inuenis maxime decere reges ut laudibus dignos ubique se præbeant. Ita Panormitanus, lib. 1 *De Hebræis gestis Alfonso*.

Agesilas rex dicebat sibi iuendum esse ab hostibus laudari, qui non venerunt vituperare si quid ipsis displiceat. Tales enim si quid laudant, iudicio laudant, non metu, aut adulatione. Ita Plutarchus in *Læon*. Themistius apud Stobeum : « Nulla, ait, narratio tam odiosa est, quam sui ipsius encomium. » Hinc illud vulgo tritum : « In ore proprio laus sordet. » Et illud Zenodoti : « Te ipsam laudes, mulier, sicut Astydama, » quod usurpans Julianus, epist. ad S. Basilium : « Laudavi me ipsum, ait, ut Astydama. » Plinius Junior, lib. I, epist. 8 ad *Saturanium* : « Id quod magnificum referente alio fuisset, ait, ipso qui gesserat recensente vanescit. » Causam subjicit : « Illi qui benefacta sua verbis adorant, non ideo prædicare quæ fecerint, sed ut prædicarentur fecisse creduntur. » Cuiusdam apud Lysandrum iactantis quod ipsum et laudibus eveheret, et adversus obtrectantes tueretur : « Duo, ait, sunt boves ruri, et facientibus ambobus tamen cervi novi uter sit ignavus, uter ad laborem strenuus. » Sensit veram virtutem non egere laudibus humanis, cum ipsa secum ducat suam laudem ac decus. Ceterum, qui nihil gerunt præclari, his opus est præconibus. Ita Plutarchus in *Læoniceis*.

Cum Peseennio Nigro Imperatore creato quidam Panegyricum recitare vellet, Imperator dixisse fertur : « Scribe laudes Marii, vel Anibalidis, vel alicujus ducis optimi vita facti, et dic quid ille fecerit, ut eum nos imitemur. Nam viventes lau-

dare irrisio est, maxime Imperatores a quibus speratur, qui timentur, qui præstare publice possunt, qui possunt necare, qui proseribere; se autem vivum placere velle, regnum etiam laudari. » Ita Aelius Spartanus in ejus Vita.

Hujus sententiæ veritatem pulchro galli et vulpis apologo, bellis similitudinibus variegato, oculis subjicit Cyrillus, lib. II *Apol. moral.* cap. xxviii, cui titulus : *Contra eos qui se ipsos commendant* : « Gallus, ait, positus juxta corvum, eum intelligendi lumine et pennarum specie ventosa superbia non parum esset inflatus, et erecto polymito collo sua se cepit cantatione laudare, dixitque : O quantum in cælo est fons sapientiæ, ac vena splendoris, et ars primaria venustatis, quandoquidem nobis terrigenis tanta pulchritudinis et intelligentiæ dona tradiderit? Cui erubite corvus sic respondit : Cara quidem est intelligentia, et est jucunda venustas; sed optima est sapientia, sine qua aut sibi non sunt, aut nihil sunt omnia. A sapientioribus autem nostris audivi quod luce lucem perdere, virtutemque virtute, maxime sit demerita. Utique etiam laude laudationem amittere idipsum est. Nimirum ab Aristotele laus delimitur, esse sermo illicidans virtutis magnitudinem; unde nec minima virtus est, imo maximum vitium, laudare seipsum. Dicentes enim se esse sapientes, facti sunt stulti (*Rom.* i, 22). Verumtamen sapiens, dum laudatur in facie, fallatur in mente. » Deinde id ipsum ratione a priori demonstrat : « Virtus enim vera, ut virgo pudicissima, sine rubore se videri non patitur, et quasi stella rutilans ab apparente sole absconditur, et veluti chrysoptasium splendens in tenebris, ita erubescens laus in lumine occultatur. Igitur qui seipsum commendat, se vituperat, quia laus ejus vitium generat, dum sine splendore virtutis ac castitatis, hunc informem esse demonstrat. Verum si hoc aure intelligenti perceptoris, scriptum est (*Joan.* cap. viii, vers. 13) : Tu testimonium de te ipso perhibes, ac testimonium tuum non est verum. Atque in communi mundi lege pro se nemo suscipitur, eo quod lingue libra privati amoris ad se pondus attrahit. Est ergo laus propria dedecus, quia lingua sibi testis non suscipitur, aut mentitur. Quin et illud nos approbat, quod exallat : Ille autem est laudem fugitiva humilitas (*Matth.* xxiii, 12). Qui enim se humiliat, exaltabitur. Humilitas enim per semitam mundialis confusionis atque caliginis in finem luciditatis adducit. » Denique novo dilemmate idipsum evincit, eoque gnomen Salomonis elucidat : « Sed ad quid te laudas? certe si notus es, agis superfluum; si non notus, memento quod latere desiderat vera virtus. Verum nec tempus laudandi quemquam est, donec vivit; nam commendatio vera non præterit, quam possessæ virtutis æternitatis stabiliverit. Laudet ergo te os alienum (*Proverb.* xxvii, 2), necesse te os tuum, humilitatis te approbet virtus, dies te commendat ultimus et

æternus. Quibus auditis, gallus, quia se laudaverat, erubuit. »

3. GRAVE EST SAXUM, ET ONEROSA ARENA : ET IRA STULTI UTROQUE GRAVIOR. — « Gravior, » id est molestior, magis premeus et affligens, portatu et toleratu difficilior. Gravitatis enim proprie est corporum; metaphorice vero, cum ad animum transferatur, significat molestiam, afflictionem, cruciatum. Hebraice, *gravitas saxillis, et pondus* (vel elevatio aut cumulus) *arena, et ira stulti gravior est præ utrisque*. Septuaginta, *gravis est lapis, et via portabilis arena, sed ira stulti utroque est gravior*.

Primo, R. Salomon iram stulti accipit non passivam, quam ipse in se habeat, sed activam, quam ipse scilicet excitet et causet in Deo, *q. d.* Ira Dei, quam sua stultitia, id est impietas, ciet et provocat stultus, id est impius, gravior est quovis saxo et arena : quia ipse eandem Dei iram et vindictam non tantum in se et suos, sed et in totam rempublicam, imo in totum universum redundare facit. Subinde enim Deus totum populum castigat ob scelus unius stulti et impii, uti castigavit sacrilegium Achæan prosernenlo castra tota Israël, *Joos* cap. vii, 13. Verum alii passim accipiunt iram stulti passivam, quæ scilicet sit et resideat in ipso stulto. Unde

Secundo, Lyranus exponit iram stulti gravem et importabilem esse ipsi stulto et ceteris stultis, non autem sapientibus, *q. d.* Gravissimum sane ad portandum est saxum, et arene etiam pondus minime leve, sed hanc arene duo stultus aliquis viridus pollens levare poterit; at ira stulti longe gravior ac onerosior est : illius enim pondus nullus stultus sustinere potest.

Rursum, ira stulti gravior est saxo et arena, quia homo insipiens nec magnam aliquam instar saxi ac vehementem indignationem, nec leviores ac crebros iracundie motus (qui sunt instar arene minutæ) perferre potest.

Tertio et genuine, *q. d.* Ira stulti gravior est saxo et cumulo arene, ac utroque onerosior et importabilior sapientis, multis de causis. Prima est, quia onus saxi et arene corpus gravat; ira vero mentem sapientis premit et degravat. Majora autem et magis sensibilia sunt onera quæ mentem, quam quæ corpus affligunt.

Secunda, saxum et arena dorso imposita a sapiente deponi et exequi possunt; at ira stulti nequaquam. Nam, ut ait Auctor *Catene Græcæ*, stultus iratus se furere incensum non animadvertit, atque ita ut animum ab ira sevecat, furoremque comprimat, non laborat; imo eum amat et fovet. Credit enim se prudentem et intelligentem esse, adeoque juste insanire : hanc ergo stulti furorem in se concitatum patitur sapiens cportet.

Tertia, quod saxa et arena aris et instrumentis allevari possunt, puta curru, equo, mulo vectari queunt : at stulti ira nulla re naturali (sed sola Dei illuminatione et gratia) non deo tolli; sed nec minui potest, præsertim quia stultus iram ha-

bet pro ratione, putatque se iusto et cum ratione irasci. Quocirca a nullo se moneri, doceri aut mitigari patitur, sed plane iram suam explere satagit; quare iracunda, contumeliosa, indigna dicit et agit, quibus quoslibet ferit et sauciat, premit et opprimit, nec pacari aut teneri se sinit. An non hic gravior et molestior est saxo et arena quantumlibet gravi? stultus enim suas iras ferre et moderari nequit, sed iis totum se obrui sinit, ac se captivum dat et mancipat, uti fecit Nabal, ut stulta indignatione oppressus mortuus est, Reg. xxv. Eadem deinde premit et opprimit alios, quos ipsam effundit.

Quartam suggerit versio Septuaginta, et via portabilis arena, q. d. Arena portari nequit, nec elevata et constipata, uti aliqui ex Hebræo vertunt, utpote nimis densa, onerosa et gravis; nec divisa et minuta, quia grana arenæ minuta manibus quis complecti et stringere nequit, quin plurima per digitos elabuntur. Sic pariter ira stulti si elevata sit et exaggerata, id est, si prodeat ex magno animi tumore et fastu, tam intolerabilis et insuperabilis est, quam insuperabilis est ejusdem fastus; sin parva et instar arenæ minuta sit, pariter intolerabilis est, quam instar arenæ est plurima et innumera: ob quaslibet enim causas minimas stultus irascitur, imo sine causa indignatur, vociferatur, rixatur, verberat, et pugnas ciet. Quis talem ferat? unde sequitur: «Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor; et impetum concitati spiritus ferre quis poterit?» Ira ergo stulti gravior est saxo, quia irrationabilis, quia impetuousa et immoedica, quia implacabilis, et sedari nequit; cum sapientis ira sit rationabilis, moderata, placabilis, juxta illud Ovidii:

Quo quisque est major, magis est placabilis ira:
Et faciles animos mens generosa capit.

Quinta est, quod gravitas saxi et arenæ natura sua ferat quidem ad centrum terræ, sed ab extrema terræ superficie, ejusque gravitate inlibeat et sistatur, ut in ea conquiescat: at stulti ira reipsa tendit, multosque secum ducta ad ipsum terræ centrum, puta ad gehennam et ad æternos ignes. Unde Salomonem secutus Siracides, cap. xxii, 17: «Super plumbum, ait, quid gravabitur? et quod illi aliud nomen quam futurus? Arenam, et salem, et massam ferri facilius est ferre, quam hominem imprudentem et fatuum et impium (1).»

Mystice Beda: «Grave admodum est, ait, vel uno aliquo crimine capitali, quasi vasti ejusdem saxi pondere premi, vel quasi glareis arena, innumeris peccatis levioribus onerari; sed utroque gravior est ira stulti. Quia nimirum hæc, quo certius quam sint mala patescunt, eo acrius animo compungunt: ira vero, quia non corporum

(1) Pro ira Maurer vertit *agritudo*, qua scilicet se cruciari patitur homo stultus.

rale, sed spirituale est vitium, quo minus deprehenditur, eo amplius gravat; unde non absoluta iram, sed iram stulti dixit. Nam sapientes quomodo actus suos ac sermones, iis mentis quoque motus solerter examinare et castigare satagunt.»

Bedam secutus Di nysius, clarius idipsum explicat, dum ait: Grave est saxum, ut lapis molaris quodcumque mortale peccatum, quod suo mox pondere trahit ad aliud, et imponentem precipitat in gehennam; «et onerosa arena,» conglutinata, seu multiplicata, vel venialium multitudo; sed ira stulti, id est hominis vitiosi, utpote ira per vitium, non per zelum, utroque est gravior ad portandum hominibus, nisi sapientibus ac perfectis. Multis enim mortalibus peccatis, non omnibus, ira est gravior, coram Deo atque hominibus. Hæc Dionysius.

4. IRA NON HABET MISERICORDIAM, NEC ERUMPENS FUROR; ET IMPETUM CONCITATI SPIRITUS FERRE QUIS POTERIT? — Hebraice, *crudelitas indignationis et inundatio nasi* (id est ira, hæc enim in naso ardente se ostendit), et *quis stabit ad faciem zeli?* Pro zeli hebraice est *זַלְזָלָה* *hina*, id est zelus, item emulatio, invidia, zelotypia. Septuaginta, *crudelitas est indignatio et arata ira, sed nihil sustinet zelus*; Chaldaeus, *crudelitas est indignatio et inundatio iræ, sed quis stabit coram zelo?* S. Hieronymus *Contra Rufinum, sed zelus impatiens est*; Scholasticus, *sed zelus utriusque difficilior* (2).

Primo, aliqui hæc referunt ad iram stulti, quæ præcessit, q. d. ira stulti non flecitur illis monitis vel precibus, quæ eum ad misericordiam moveant, nec furor ejus erumpens et sæviens; quis enim ferre queat impetum furoris ejus; sine spiritus ejus furentis? qui instar spiritus et venti vel lidissimi, sua vi et violentia omnia perfat et sternit, nec a quoquam teneri aut cohiberi potest.

Secundo, alii hic tres iræ gradus notari putant; gradatim enim ira increscit: primo enim est ira quæ, quamdiu durat, expers est misericordiam, capax tamen adhuc rationis, ita ut homo maneat compos sui; secundo, ira increscens fit furor, ut jam homo sui et rationis sit impositus, et agatur furore, furatque et sæviat velut insanus; tertio, ira et furor fit zelus, cum non tantum corpus et rationem, sed et ipsum spiritum occupat; filique impetus concitati spiritus, ut vertit Noster, cum scilicet spiritus iratus et furens omnes animæ corporisque vires inflammat, easque convertit et traducit ad sumendum vindictam, qualis est ira Luciferi et dæmonum, damnatorum et desperatorum.

Tertio, alii verisimiliter putant hic zelum, id est invidiam, componi, opponi et anteponi iræ et fu-

(2) Sensus est, *gravitas* immane quid, est *excandescencia*, et *impetus* tanquam aquarum magna vi irruentium est *ira*; sed *quis consistet coram zelotypia?* gallico, *jealousie*, qui animi sensus apud Orientales vehemensissimus est; nemo tolerare potest ferociam, qui solent violati conjugis esse in suspecta matrimonii fide.

rori. Hebræa enim non distinguunt iram a furore, sed tantam iram, sive nasum, id est indignationem, opponunt zelo sive invidiæ, quam Noster vocat *impetum concitati spiritus*, q. d. Gravis et portatu difficilis est ira et excandescencia, cum erumpit et sævit, ac longe gravior et portatu difficilior est zelus sive invidia: ira enim cito transit instar venti et flammæ, ut ait Poeta: «Ira furor brevis est;» at hvor et invidia sedem figunt in anima quam occupant, totumque concitant spiritum ad nocendum ei cui invident; quare difficulter eradicari possunt. Unde Pagninus vertit, *crudelitas est in ira, et impetus in furore, et quis stabit coram invidia?* et Vatablus, *crudelitas est ira, et impetuousa iracundia* (vel *inundatio*, id est, impetus convenit *iracundia*); *at quis consistet ante invidiam?* q. d. «Invidie non possumus resistere, quamvis iræ possimus et homini iracundo.» Unde Cassianus, *Collat. XVIII*, cap. ult., de invidia hanc gnomen exponens: «Nam usque adeo, ait, incurabilis est ista pernicies, ut blandimentis exasperetur, inleitur obsequiis, muneribus irretetur, quia, ut idem Salomon ait, nihil sustinet zelus. Quanto enim amplius alius aut humilitatis subiectione, aut patientiæ virtute, aut munificentiam laude profecerit, tanto ille majoribus invidiam stimulis incitatur, qui non nisi ruinam aut mortem ejus, cui invidet, concupiscit.» Probat id exemplo filiorum Jacob Josepho fratri invidentium: «Denique illorum undecim Patriarcharum zelus, in tantum nulla obnoxii fratris subiectione potuit deliniri, ut de his Scriptura commemoret: Invidebant autem ei fratres sui, eo quod diligere eum pater suus, et non poterant ei loqui quidquam pacificum; donec zelus eorum, qui nulla germani obsequentis atque subiecti sustinuit blandimenta, mortem ejus cupiens, vix posset venditionis fratrem crimine saltari. Cunctis ergo vitis periculosiorum atque ad purgandum difficiliorum esse constat invidiam, quæ ipsis remediis, quibus reliqua exstinguuntur, accenditur.»

Posset quoque per *זַלְזָלָה* *hina*, id est zelus, accipi *zelotypia*; hæc enim est fervor, culmen et summitas zeli. Unde videmus maritos zelotypos uxorum suarum, ex zelo fieri maniacos et insanos; zelotypiam enim hæc statim et permanentem nemo cohibere, nemo vincere, nemo sustinere potest. Ita Auctor *Catena Græcorum*. Unde Chaldaeus, *quis stabit coram zelo?* et Septuaginta, *nihil sustinet zelus*. Vide de vi zelotypiæ dicta cap. vi, vers. 34. Huc facit illud S. Chrysostomi, homil. *De Virginitate*: «Nihil ab hoc zelo hominem potest abducere, sed omni vel commodorum cura, vel incommodorum sollicitudine violentior ista procella est. Etenim ea morbi istius insania est, ut neque sumpto de eo supplicio, a quo læsus sit, dolorem veger abjiciat. Itaque multo adultero sæpe sublato neque iram, neque angorem tolerare potuerunt. Sunt etiam qui uxore jugulata iidem manserint, vel

maiores rogo consumpti.» Idem etiam, homil. 38 in *Genes*, sic habet: «Qui zelotypia laborant, et bonum pacis amittunt, turbas et fluctus sibi quotidie excogitant, nullamque voluptatem habere possunt, interno bello omnia confundente, multamque amaritudinem eis invehente.»

Adde, invidiam et zelum esse potentiores ira et furore, quia zelus uritur ira, atque velut cote se exacuit. Unde Nazianzenus, orat. 1 in *Laud. S. Athanasii*: «Iram, ait, zelus exacuit,» q. d. Naturalem ipsius iræ aciem zelus elicit et acuit, adeoque coram zelo qui iram dstringit, eamque ignit, ut ignitus effulguret, imo fulminet, nullus immunis tutusque consistere potest.

Parallele huic sensui sunt gnomen sapientum, quas citat Antonius in *Melissa*, part. I, cap. xxvi, et Maximus, *serm. 34*. S. Basilii: «Nullus affectus perniciosior animis hominum innascitur, quam invidia; nam ut ærugo ferrum, sic invidia quam inficit animam consumit.» S. Gregori Nazianzeni: «Utinam pereat ex hominibus invidia, habentium se consumptio et affectorum ærugo! Sola inter affectus injustissima, simul et justissima; injustissima, quia preclaris omnibus molesta est; justissima, quia lædit eos a quibus fovetur.» Socratis: «Invidia est serra animæ.» Cleobuli: «Duo maxime sunt cavenda, amicum invidia, et inimicum insidia.» S. Chrysostomi: «O invidia mortis radix, multiplex morbe, cordis acutissima clavis! Quis enim clavus acutissimus tam pungit, quam invidia cor occupat vulnerat?» Quocirca Euripides in *Phœnice*: «Invidia, ait, dea est pessima et injustissima, malisque gaudet, et bonis trisatur.» Et Palladius apud Stobæum, *serm. 38*, exclamat: «O maximum invidiæ improbitatem! invidus odit fortunatum, quem Deus amat. Adeo stolidæ, et per invidiam errat; manifeste enim contra Deum ipsum pugnat, maximum iram ex invidia recipiens. Amandus est enim quem Deus amat.»

Quocirca Abbas Pastor in *Vitis Patrum*, lib. V, libello x, num. 45, dicebat: «Non habitus in loco ubi videt aliquos habentes adversus te zelum, quia ibi non proficies.» Ceteri quoque sapientes docent prudentes esse studioso fugere invidiam et invidios quoad licet, non ita iram et iratos, quia invidia vix superari potest, et declinari a presente nequit.

Denique hebraum *hina*, id est zelus, posset hic generatim accipi tam de bono, qui in objectum bonum, quam de malo, qui in malum rapitur, ut significetur vis et violentia zeli cujuslibet esse potentior et efficacior ira ac furore, q. d. Sæva et violenta est ira furibunda, at sævior et violentior est zelus; hic enim omnes obices disjicit vel transcendit, nihilque ei resistere valet, uti Apostoli, zelo Dei armati, subjugarunt orbem Christo, et Elias, zelo Dei ignitus, vicit iras Jezabelis et exercitum Baalitarum. Unde Eliseus ei in colium rapto succulavit: «Pater mi, currus israel, et

auriga ejus, » IV Reg. cap. II, 12. Mathathias, ejusque filius Judas Machabeus, hoc zelo instructus, purva manu victoribus Antiochi, ejusque ingentes debellavit exercitus. Aristonymus in *Diatribis*: « Invidia, ait, tanquam malus denagogus honestis actionibus obsistit. » Josephus in opere *De Captivitate*: « Nihil, inquit, inter omnia bona tam firmum est, quod invidie perpetuo resistat. »

Præclare S. Ambrosius in *Psalm. cxviii*: « Angeli quoque, inquit, sine zelo nihil sunt, et substantiæ suæ amittunt prerogativam, nisi eam zeli ardore sustentent. » Unde *Psalm. Psalm. cii*, 4: « Qui faci angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis. » Et inferius: « Ipse Deus Pater ait: Zelus zelabo Jerusalem zelo magno; quia Deus magnus, ideo et zelus magnus est, et pro uniuscujusque potentiæ qualitate, ita et zelus aut medicis aut magnis est; zelo vindicatur Ierusalem, zelo Ecclesia congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia possidetur. Dominus quoque Jesus ait: Zelus domus tuæ comedit me, increpans Judæos quod domum orationis fecerint speluncam latronum et domum negotiationis. » Et nonnullis interjectis explicans illud *Cantic. viii*, 6: « Fortis ut mors dilectio, dura ut infernus cruciatio: » Durus, ait, zelus, quem vite hujus nulla vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato moritur ut vivamus Deo. » Et S. Chrysostomus, homil. 52 in *Acta*, de zeloso ita loquitur: « Qui igne Christi captus fuerit, talis sit qualis esset homo solus super terram habitans; adeo nihil curæ est ei gloria et ingominia, tentationes autem se contemnit, et flagella, et carceres, quasi in alieno corpore pateretur, vel quemadmodum si adamantium possideret corpus. Quæ autem suavia sunt in hac vita, ita ridet et non sentit, sicut nos ipsi mortali corpora mortua. Et sicut muscæ in medium flammæ non incidunt, sed fugiunt: ita et affectiones illos accedere non audent. »

Zelus enim est instar ignis qui omnia devorat, et in se transmutat. Unde Christus de hoc zelo loquens: « Ignem, ait, veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendantur? » *Lucæ xii*, 49. Audiant Christiani S. Augustinum, tract. 10 in *Joan.*: « Unumquemque Christianum zelus domus Dei comedit. Verbi gratia, vides fratrem currere ad theatrum, prohibe, mone, contristare, si zelus domus Dei comedit te. Vides alios currere et inebriari velle, et hoc velle in locis sanctis, quod nusquam decet, prohibe quos potes, terre quos potes, quibus potes blandire, noli quiescere. Tamen, si amicus est, adiuventur leniter; uxor est, severissime refrænetur; ancilla est, etiam verberibus compescatur. Fac quidquid pro persona potes. » Hunc zelum charitatis ostendit Christus apprensus Carpo, ut illi zelum ire et indignationis excoeteret: « Feri, ait, me, paratus enim sum rursus salutis hominum causa mortem perpeti; nullique hoc pergratum est dum illi homines

non peccant; » ut refert S. Dionysius, epist. 8 ad *Demophilum*.

5. MELIOR EST MANIFESTA CORRECTIO, QUAM AMOR ASCONDITUS. — Septuaginta: *Meliores correptiones manifeste, quam abscondita amicitia*; Auctor lib. *De Amicitia* apud S. Augustinum: « Meliores sunt correptiones, quam tacita amicitia, » id est, quæ lapsus amici tacet et dissimulat, nec eos corrigit et castigat. « Manifesta correctio » non est publica, sed aperta et libera; opponitur enim occulte, quæ fit in corde, vel a tergo ejus qui reprehenditur.

Queres, quisnam amor absconditus? Primo, Auctor *Catena Græcorum* respondet esse amorem fictum et simulatum; unde huic versus negans sequenti, sic utrumque ex Septuaginta veritatem et explicat: Melior est aperta reprehensio, quam simulata amicitia; sicut majorem quoque fidem et benevolentiam testantur amici vulnera, quam voluntaria oscula intimit. Nam cum ex amore illud se facere conflagat, neque tamen faciat (siquidem ex animo non amat, sed odio habet), fasce contra amicitiam leges peccat. Alius ibidem: Utiores sunt, ait, amicorum correptiones, et manifesta eorum vulnera, qui peccata palam arguunt, quam illorum oscula et adulationes, qui illa dissimulant et tegunt. Nam cum placere et prodiosæ hæc ratione volunt, magis obsunt. Hæc Auctor *Catena*.

Secundo, Beda et Salomus amorem absconditum censent esse amorem venerem; ille enim præ sui turpitudine ex pudore querit latebras in quibus se abscondat, *g. d.* « Multo melius est aliquid, ut corrigatur, manifeste increpare, quam studio simul peccandi occulte diligere. » Aut, *g. d.* Longe salius est palam corrumpi, id est vexari, verberari, necari ob studium virtutis, v. g. castitatis, quam occulte mala perpetrare, v. g. fornicari. Sic Susanna invidio periculo calumniam et lapidationis se exponere, quam fornicari cum senibus, *Daniel. xii*. Et Joseph invidio longum pati carcerem, quam heræ amoribus consensare, *Genes. xxxix*.

Tertio, Lyranus et Dionysius: Amor absconditus, inquit, est amor habitualis, qui in actu non exit, *g. d.* Præstat actus charitatis, qualis est correctio fraterna, habitui charitatis otioso, qui nihil operatur.

Quarto, Aben-Ezra: Amor absconditus, inquit, est correctio occulta, *g. d.* Utilior est correctio publica correptione privata et occulta. In publica enim correptus pudore suffunditur, et vitium emendat; verum sepe contrarium accidit. In publica enim correptione potentes et magnanimes gravius irritantur, et in odium corripientis exardescunt, quia vident se infamari; quare ut suam famam et decus tueantur, peccatum suum defendunt, in corpe se obfirmant.

Quinto et genuine: « Amor absconditus » est amor delicatus et pusillanimis, qui in corde se

abscondit, nec audeat amicum errantem corrumpere ex virecundia, vel ne eum contristet; quomodo mulieres sepe amore feminæ omnia infulgent filijs, nec audent eos peccantes reprehendere. Ita R. Levi, Jansenius et alii passim. Sensus ergo est: Amor qui se prodit corrumpendo vitia amici, præstat amici abscondito, id est latenti, qui se non prodit, nec vitia carpit, sed dissimulat, vel etiam ea agit et abscondit: prior enim est amor masculinus, cæcatus, efficax; posterior est femininus, abjectus, iners et inutilis; quæ de causa etiam correctio quæ ab inimico manat, utilior est, quam amor amici absconditus et vitia dissimulans; ille enim vitia emendat, hic dissimulat, abscondit et fovet. Quare Plutarchus in *Moral.*: « Quemadmodum Telophas, ait, quoniam carebat amico, coactus est ab hoste petere remedium ad medelam vulneris: ita qui non habent liberos amicos, a quibus admoventur, sæpenumero ab inimicis audiunt sua vitia. » Unde pro *amor absconditus* hebraice est כסרת *mesaret*, quod si illo puncto legas כסרת *mesalteret*, idem est quod *amor abscondens*, scilicet amici vitia. Ivo Baynus *absconditus* accipit pro *abscondens*. Sic *Psalm. lxxvii*, 17, vocatur *montes coagulati*, id est coagulantes, et *Job xx*, 26: « Tenebræ abscontiliæ, » id est, quæ res celant et abscondunt.

Significat ergo hæc gnome veri amoris et amicitie esse, corrumpere vitia amici; hoc enim exigit charitas, et lex correptionis fraternæ sanctia a Christo, imo ab ipsa indole et natura amoris et charitatis, *Matth. cap. xviii*, 15: « Si peccaverit, ait, in te frater tuus, vade, et corrumpere eum inter te et ipsum solum; si te audierit, iuratus eris fratri tuo. » Et *Ecclesiasticus cap. xix*, 13: « Corrumpere, ait, amicum, ne forte non intellexerit, et dicat: Non feci; aut si fecerit, ne iterum addat facere. » « Corrumpere ex amore, non ex rancore, » ait S. Augustinus.

Audi Auctorem lib. *De Amicitia*, cap. xxvii, apud S. Augustinum, tom. IV, huic locum ex S. Ambrosio elucidantem: « Non solum arguendi sunt amici, sed, si opus fuerit, objurgandi. Objurgandus est amicus, si veritatem aspernatur et obsequis atque blanditiis in crimen appellatur; sed monito acerbitate, objurgatio contumelia caret. Ambrosius: Si quid vitii in amico deprehenderit, corrumpere occulte, si te non audierit, corrumpere palam. Sunt enim bonæ correptiones, et plerumque meliores quam tacite amicitie. Et si ledi se putet amicus, tu tamen corrumpere. Tolerabiliora enim sunt amici vulnera, quam adulantium oscula. »

Præclare S. Augustinus, epist. I ad *Bonifacium*: « Molestus, ait, est medicus furandi phrenetico, et pater indisciplinato filio: ille ligando, isto cadendo, sed ambo diligendo. Si autem istos negligant, et perire permittant, ista potius mansuetudo falsa, crudelitas est. Si enim equus et mulus, quibus non est intellectus, morsibus calcibusque resistunt hominibus, a quibus eorum cu-

randa vulnera contrectantur, et eum inter centes et alces sæpe homines perditulenter. Aliquantum videntur, non tamen eos deserunt, donec per dolores et molestias medicinales revocent ad salutem; quanto magis homo ab homine, frater a fratre, ne in eternum pereat, non est deserendus, qui correctus intelligere potest quantum sibi præstatur beneficium, quando persecutionem perpeti querebatur? »

Quocirca Clemens Alexandrinus, lib. I *Pædagog.* cap. v: « Reprehensio, ait, est velut quedam chirurgia anime. Admonitio est velut quedam diæta agrotantis anime. » Clemens vero Romanus, lib. II *Constant. Apost.* cap. xlv: « Tu igitur, ait, uti elemens medicus peccatores omnes curat, utens accommodatis ad salutem medicamentis, non modo secundo, urendo, novacula adhibendo, sed etiam alligando, exciccando, injiciendo medicamenta lenia, cicatrice obducentia, emolliento sermonibus consolatorijs. Si vultus altum fuerit, refectio suavi arguendo, ut repletum reliquis partibus æquetur; si sordes colligerit, novacula purgato, hoc est, sermone ad incidendum idoneo; si intumuerit, id acri collyrio complanato, hoc est iudicij nimis; si serpat, cauterio colubæ, tabeque exciditio jejuni acrimonia. »

Idem censuere Philosophi. Biogenes Cynicus dicere solebat non tantum fidem amicum, sed etiam acerbis inimicis opus esse, eo quod illi non admoneant, sed vero nostros errores vitæque nostræ flagitia reprehendant atque castigent. Ita Laertius, lib. VI (1).

Memorable et imitabile est quod subjicit. Demodorus orator cum vidisset Philippum regem, largius potum, cum amicis saltasse per mediam captivorum turbam, eisque petulantiter exprobrasse suam calamitatem, libere dixit: « Cum, o rex, fortuna tibi Agamemnonis personam impoerit, non pudet te factis agere Thersten? » Et vox potum regem in diversum vitæ genus immutavit.

6. MELIORA SUNT VULNERA DILIGENTIS, QUAM FRAUDULENTA OSCULA ODIENTIS. — Hebraice: *Fidelia vulnera diligentis, et suppliciter vulnula oscula odientis*. Ubi licet non sit expressæ ratio, quæ est nota comparationis, tamen tacite intelligitur. Est enim antithesis, quæ opponitur et præponuntur vulnera diligentis oculis odientis, eo quod illa sint fidelia et sincera, huic adulantia et ficta. Quis enim non videt fidelia meliora esse simulatis et fictis? unde Septuaginta comparationem hanc exprimentes vertunt: *Fideliora sunt vulnera amici, quam spontanea oscula inimici*; et Chaldaeus, *placura vel placida sunt vulnera diligentis, mal-*

(1) Cicero, *Lal. cap. xiv*: « Ut igitur et moneri a moneri proprium est vere amicitie, et alterum fieri facere, non a seipso, alterum patienter accipere, non repugnare: sic blandum oscula inimici, non assensum esse majorem, quam adulationem, blanditiam, assensum. »

oscula odientis Quis enim bonum, imo pulchrum non preferat malo (1)?

Hinc affine est proverbium Arabicum: « Inimicitia sapientis præstat amicitie stulti; » illa enim corrumpit et emendat, hæc blanditur et perdit. « Quare inimicus sapiens præstat amico stulto. » Et illud Catonis apud Ciceronem, lib. *De Amicitia*: « Multo melius de quibusdam acerbi inimici merentur, quam amici illi qui dulces videntur. » Porro S. Augustinus, tract. 6 in *Joannem*: « Habeamus, ait, veram pacem cum proximis, habeamus pacem columbinam; osculantur enim se columbe, osculantur et corvi. In columbis vera pax; in corvis falsa pax, quia osculantur et lañiant. »

Pro fraudulenta hebr. est נקרות *nataroth*, quod Chaldaee verit, *nala*; Septuaginta, *spontanea*, id est amica, benevola; Tigurina, *coacta*; Aben-Ezra et Vatablus, *conferta*, *densa*, *spissa*: solent enim ficti iterare et densare oscula; Pagninus et Cajetanus, *multa*; Symmachus, *turbata*; optime Aquila, *supplicatoria*, id est suppliciter blandentia, orantia et adulantia. Radix enim קתר *athar* significat supplicare, orare, dissuaviri, sive suavibus verbis blandiri, ut quid impetres.

Sensus est clarus; probat enim id quod dixit vers. preced., manifestam correptionem esse bonam, imo meliorem amore abscondito, ex eo quod meliora sint vulnura amantis, quam oscula odientis. Significat ergo quod, sicut odium habet oscula amara, ita ex adverso amor habet vulnura suavia et dulcia. Talia sunt vulnura mortificationis et charitatis se vel suos mortificantis. « Meliora » ergo, id est mitiora et suaviora, non solum quia charitas vulnerat et medeatur ægris, sed quia sua dulcedine involuta leniter et suaviter ferit: illa enim procedunt ex amore, hæc ex rancore et odio; illa sanant, ac proinde non tam vulnura sunt quam pharmaca, hæc seducunt, ac in laqueos et exitium inducunt; illa fidelia sunt et sincera, hæc fœcunda et fraudulenta; illa manant ex studio salvandi, hæc ex animo decipiendi et perdendi. Vulnura amantis hebraice vocantur *fidelia*, tum quia sincera sunt, non proditoria; tum quia ex fidelitate et fideli amore manant; tum quia ad fidelem finem diriguntur, ut scilicet amicus corripatur et malis subducatur, ait R. Levi; tum quia fidem in amico excitant, ut is se amant, esto vulnerati, tuto et secure credere et committere possit, ait Baynus; tum denique *fidelia*, id est firma et valida, quia eum qui castigatione indiget, publice vulnerant et confundunt, ut emendetur, ait Aben-Ezra.

(1) Fidelia sunt vulnura amici, id est, sincera sunt asperiores amici monitiones; et perfida oscula osoris. קתר *supplicat orant, desiderant*, hinc in forma niphali desideratus est, *abfuit, fessit, perfidus fuit*. Alii aliter, *Maurer, et large*, id est crebra, multa oscula osoris; *Rassamulicus, et fallacia seu offensiones sunt oscula inimici, coll arab. captivati, captivans cecidit*.

Per vulnura intellige correptionem severam, que animam percellit et sauciatur, atque castigationem etiam seriam, qua cum opus est corpus verberetur, flagelletur et crucietur.

Porro vulnura infidelia vocantur medici, ut Galeus, et ex eo Celsus, lib. I, ea que curant quidem morbum, sed partem incivem lædunt, v. g. dum ita vena inciditur, ut nervus laedatur; fidelia vero, que ita temperata sunt, ut curent, non lædant, que scilicet non penetrant intima, sed cutem tantum apruunt, ut carnem putridam eximant, integram vero non tangant, q. d. Correptiones quas amans uncto ad ejus bonum, puta ad vitiorum emendationem, exhibere tenetur, vulnura esse debent vitium tangentia et eximantia, non famam lædantia, ac proinde non injuriosa, non iracunda, non exprobrantia, non conviciosa; hæc enim plagas veteres non curant, sed novas infligunt. Nam, ut ait S. Isidorus, lib. III *De Summo bono*, cap. xci: « Qui delinquentem superbo vel injurioso animo corripit, non emendat, sed percutit. » Unde Chaldaee verit, *pulchra vel placida sunt vulnura amici*, tum quia placant correpto, cum oscula fraudulenti summe displiceant; tum quia ejus animam serenant, placant, component ad modestiam, gravitatem omneque deus et virtutem: sic pulchra sunt vulnura que miles recipit ab hoste, dum forlitter cum eo cominus decertat: hæc enim vulnura sunt nota et signa ejus fortitudinis et generose dimicationis. Pulchriora sunt vulnura Martyrum, de quibus Poeta:

Pulchramque pelunt per vulnura mortem.

Hæc enim Martyres velut coronæ et laureæ triumphales ornant. Unde S. Augustinus, lib. *De Confictio vitiorum*: « Genus, ait, quoddam martyrii est non ignobile, reprehendentes equanimitè ferre. » Sicut ergo corpora Martyrum gloriosa in cælo, servabant vulnura nonnumquam vices et cicatrices, quasi tesseras suæ passionis, martyrii et triumphi (ut eadem de causa Christus servavit suas), ut eas in omne ævum Dominò, Angelis et Beatis gloriose ostentent: sic pariter qui correptiones, increpationes et castigationes ceu vulnura humiliter, patienter et amanter suscipiunt, illi pulchras illarum vices et notis martyrii amulias, gloriose in die judicii toti mundo ostendant.

Ex adverso fraudulenta oscula inimici sunt osculanti probrosa, osculato noxia et exitialia, de quibus Clemens, lib. II *Pædog.* cap. ix: « Est aliud, ait, quoddam osculum incestum, veneno plenum, sanctitatem simulans. An nescitis quod etiam phalangia si ore tantum tangunt, graves dolores hominibus afferant? » Phalangium est genus aranearum, quod si vel leviter carnem tangat, venenum instillat, et per membra dispergit, quod graviter ea cruciat. Idem facit qui dolose osculatur amicum. Fraudulentum fuit osculum Jude quo prodidit Christum, de quo S. Ambrosius in cap. xxii *Luce*, ad illa verba: *Juda, osculo*

filium hominis tradis? sic subnectit: « Amoris pignore vulnus infligit; charitatis officio sanguinem fundis, et pacis instrumento morlem irrogas? servus dominum, discipulus prodis magistrum, electus auctorem? Hoc est illud: Utiliora sunt vulnura amici, quam voluntaria oscula inimici. » Idem S. Ambrosius, lib. I *Offic.* cap. xxxiv: « Benevolentia, ait, gladium iracundiæ extorquere consuevit. Benevolentia facit, ut amici vulnura utilius magis quam voluntaria inimici oscula sint, etc. Simul adverteamus etiam correptiones in amicitia gratas esse, que aculeos habent, dolorem non habent. Compungimur enim censoris sermonibus, sed benevolentie delectamur sedulitate. »

Porro hæc gnome variis particularibus casibus aptari potest: primo, pueris et discipulis, q. d. Meliora sunt verbera patris et magistri filios vel discipulos peccantes castigantis, quam oscula sociorum illos seducuntium. Quocirca in B. 15. o parentes et magistri honestiores ita insitunt filios et discipulos, ut, postquam ab iis vapularint, jubent eos manum patris vel magistri, qui eos flagellavit, aut etiam ferulam vel virgas ipsas, quibus flagellati sunt, osculari, ut hoc modo ostendant sese humiliter et amanter castigationem vel disciplinam paternam suscipere, omnemque rancorem ex animo deponere, imo patri gratias agere, quod hæc eis errati sui medicinam salubrem propinavit. Immutant hi S. Augustinum, cujus, teste Dionysio, hoc loco, ista est vox: « Si me posses docere quod nescio, non solum verbis reprehendentem, sed et pugnis cadentem, debent patientissime sustinere. »

Rursum hæc gnome compelli amico corrigenti lapsus vel errorum amici, ut S. Augustinus corripit sententiam S. Hieronymi, putantis S. Paulum non vere, sed simulate reprehendisse S. Petrum, Galat. v. Hinc ipse, epist. 19 ad S. Hieronymum: « Nescio, inquit, utrum Christiane amicitie putandæ sunt, in quibus magis valet vulgare proverbium: Obsequium amicos, veritas odium parit; quam Ecclesiasticum: Fideliora sunt vulnura amici, quam voluntaria oscula inimici. »

Fraudulentum pariter fuit osculum Joab, II *Reg.* cap. xx, vers. 9, quo osculans Amasam ei dixit: « Salve, mi frater; et tenuit manu dextera mentum Amasæ, et percussit eum in latere, et effudit in æstina ejus in terram. » His dolosis oculis meliora erant vulnura Pauli, in castro-tum tradentis Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus esset in die Domini, I *Corinth.* v.

Audi S. Chrysostomum, hom. *De reprehensionibus ferendis, et Conversione S. Pauli*: « Sane inimicum ne laudantem quidem probo, amicum vero etiam reprehendentem amplector. Ille etsi osculetur insanis est, hic etsi vulneret amabilis; illius osculum suspicione plenum est, hujus vulnus medicamenti vim habet. Propter hoc dicit quidam: Fideliora sunt vulnura amici, quam blanda oscula inimici. Quid dicit? vulnura

amicorum fideliora dicit: non enim ad naturam eorum que fiunt, sed potius ad affectionem eorum qui faciunt, attendit. Vis discernere quomodo fideliora sunt vulnura amici, etc.? Osculatus est Dominum Judas; sed osculo suo prodidit venenum quod habebat os ejus, malitiaeque impleta erat lingua ejus. Paulus vulneravit eum qui abud Corinthios scortatus fuerat, sed salvavit, » etc.

Secundo, hæc gnome aptari potest reis qui a iudicibus et magistratu puniuntur, puta flagellantur vel capite muletantur, q. d. Meliora et fideliora sunt vulnura, inflicta reo a iudice, quam oscula fraudulentorum qui eos ad scelus illexerunt; vulnura enim hæc procedunt ex amore justitiæ, quo iudex reum amat, id-oque juste plectit, ne deinceps peccet; et ex amore reipublicæ, ut cæteri timore similis poenæ a peccatis abstantent, itaque reipublica in pace et justitia degat.

Unde S. Augustinus, epist. 48 ad Vincentium, ex hoc loco et similibus docet charitatis Christiane non repugnare, sed consentaneum esse, ut principes cogant hæreticos redire ad fidem orthodoxam, propositis poenis non tantum confiscationis bonorum, sed et capitibus viteque: « Non omnis, inquit, qui parit amicum, ex amore justitiæ, verberat inimicos: meliora sunt vulnura amici, quam voluntaria oscula inimici; melius est cum severitate diligere, quam cum lenitate decipere. Et qui phreneticum ligat, et qui lethargicum excitat, ambobus molestus, ambos amat. Quis nos potest amplius amare quam Deus? et tamen nos non solum docere suaviter, verum etiam salubriter terre: non cessat, fomentis lenibus, quibus consolatur, sepe etiam mordacissimum tribulationis medicamentum adjuvens. » Idem etiam *Contra Iulianum Petilianum*: « Malim, ait, me oburgatione misericordis sanari, quam blanda adulatione, tanquam mihi caput unguatur, decipi atque perverti: meliora enim sunt vulnura amici, quam voluntaria oscula inimici. » Porro verba hæc S. Augustini translata sunt in jus canonicum, et habentur §. *Quæst.* V, cap. ii, in princip., et 23, *Quæst.* IV, cap. *Nimum*.

Tertio, hæc gnome aptari potest quibusvis fidelibus, quos Deus castigat per tribulationes famis, morbi, belli, persecutionum, etc. Hæc enim vulnura sunt pharmaca, imo philtæ Dei, que Deus ex amore summo nobis propinat, ut a carne, mundo et peccatis ad se, id est ad spiritum, virtutem et cælum traduat, et eum caro, mundus et demon illecebris suis velut fallacibus oculis non decipiant, et in interitum ducant. Unde S. Chrysostomus, hom. jam citata, vulnura a Deo Ade inflicta opponens blandis diaboli oculis, quibus per serpentem Adamum seduxit: « Verum inquiramus, ait, quomodo hoc dictum non solum in hominibus, sed et in Deo et diabolo habeat locum. Ille enim amicus, hic inimicus; ille salvator et curam nostri gerens, hic inimicus et deceptor. Et hic quidem aliquando dedit osculum, ille

vero vulnus infligit. Et quomodo hic osculatus est, et ille vulneravit? Hic quidem dixit: Eritis sicut dii; ille autem: Terra es, et in terram abibis. Uter igitur magis profuit, hiene qui dixit: Eritis sicut dii; an ille qui dixit: Terra es, et in terram abibis? Ille mortem interminatus est, hic immortalitatem promisit. Atqui hic qui immortalitatem pollicitus est, a paradiso eiecit; ille vero qui mortem comminatus est, in celum inivit. Vides quomodo frivola vulnera amici, quam blanda oscula inimici? Subiicit deinde: « Proinde hoc primum declarare volui, quod gratiam habeam his qui me arguunt. Amici enim sive iuste, sive iniuste arguunt, non approbare volunt, sed hoc faciunt ut emendant; inimici autem etsi iuste reprehendunt, hoc tamen agunt non ut corrigant, sed ut exhibeant: sicut et illi dum laudant, hoc nunquam spectant ut meliorem reddant, et hi dum laudant, student quomodo supplantare possint. »

Quarto, hęc gnome aptari potest predicatōribus veris severe in vita detonantibus, et falsis qui vitis potentiam adulantur. Unde Philo Carpathinus in cap. vi *Cantic.*: « Nec durum, inquit, illi est asperius increpari, modo id Domino placitum intelligit; unde Salomon: Meliora sunt verba diligenter, quam fraudulenta oscula inimici; hęc enim ad salutem perennem ferunt, illa miserime occidunt. Utinam ab his verberibus assidue cederetur sponsa Christi (scilicet Ecclesia); non enim tot (heu mihi!) Christiani quotidie per assertiones predicantium miserime perirent! » Et post nonnulla eos qui hęc vulnera ex amore auditoribus infligunt, ita condecorat: « Ii sunt qui sanctissime cędunt, et saluberrime vulnerant, et ab his cupiant peccatores sibi vulnus infligi, et ab his velle curari: ab his enim satius est ad tempus occidi, quam ab adulatoribus ad gehennam exonerari. »

Et S. Ambrosius in *Psalm.* cxviii, octon. 5: « Nos quoque, ait, vulnus confitemur, cum predicamus Christum crucifixum; sed bonus odor sumus Deo, etc. Hoc vulnere Ecclesia vulneratur, cum Salvatoris sui predicat mortem; sed hoc vulnus est charitatis. Denique qui non credit negat, qui diligit confitetur. Manichæus negat, Christianus fatetur; et ideo scriptum est: Ulteriora vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici. Pulchre ergo dicit Ecclesia: Quia vulnerata charitate ego sum. Nudemus membra nostra bono vulneri; nudemus sagitte electe. Sagitta hęc Christus est, qui dicit: Possit me sicut sagittam electam. Bonum est ergo hęc vulnerari sagitta. » Ac deinde hęc vulnera adaptat Martyribus: « Non omnes, ait, possunt dicere, quia vulnerati sunt dilectione. Dicebant Apostoli, cum pro Christo lapidarentur, et Christum predicarent. Dicebat Paulus, cum ter virgis cęderetur, et die ac nocte Christum adorandum Gentibus disputaret. Dicunt hoc Martyres, qui vulnerantur pro Christo, et quia vul-

nerari pro ejus meruerunt nomine, plus diligunt. »

Mystice, idem S. Ambrosius in *Psalm.* cxii, octon. 18, in fine, per *vulnera* accipit mortificationem carnis, quam fidelis amore Christi sibi infligit, quę melior est blanditiis quibus caro dolose nobis adulatur.

7. ANIMA SATURATA CALCARIT FAVUS, ET ANDA ESURIENS ETIAM AMARUM PRO DULCI SUMET.—Hebraice, et *anima famelicæ omne amarum dulce*; Septuaginta, *anima quę in saturitate est favis illud, æquali etiam amara dulcia videtur*; Cassianus, *Collat.* XII, cap. xiv et xv, legit, *animę esuriens*; Chaldaeus, et *animę esuriens quidquid amarum est, dulce est*; Syrus, *animę esuriens etiam amara dulcia erant*.

Grammaticę, sive in cortice litterę, hęc gnome significatur saturitatem parere ciborum fastidium, famem vero afferre saporem et delectationem, qui enim satur est, fastidit omnes cibos etiam delicatissimos; qui vero esurit, omnes cibos quantumvis insulsos vel amaros, iudicat suaves et gratos. Unde illud: « Optimum cibi condimentum est fames, potiois sifis. » Et illud: « Fames efficit, ut crude fabę saccharum sapiant; preter seipsam eduleat omnia fames. » Et illud Lucr.: « Copia rerum fastidium parit. » Hinc Socrates in nullam vesperam inanibilans ante fores, rogatus quid ageret? « Paro, inquit, condimentum in conam (1). »

Parabolice vero, et præcipue sub hoc cortice et grammatico litterę sensu, hęc parabola significatur, primo, quantum distet, imo prestat paupertas divitiis, ac inopia opibus et rerum copia. Divites enim, cum omnibus abundant, semperque sint saturi, etiam delicatissimos cibos fastidiunt, semper aliquid quærentes quod appetitum excitet, et palato sapiat. Pauperes vero qui nullam sæpe esuriam patiuntur, raroque plenum habent ventrem, etiam siccum panem ac puram aquam avidissime et cum voluptate sumunt, quęque aliis insipida sunt et insuavia, illis optime sapiunt. « Quę prius volebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt, » ait Job cap. vi. Ille facit proverbium Arabum: « Omni calce calcato midipes, » q. d. Pauper defectu meliorum, vilioribus quibusque contentus est et gaudet.

Exempla clara subiecio. Ptolemæus Lagi filius, cum peragranis Egyptum comitibus non consecutis, citarius in casa panis datus esset, negavit ullum cibum unquam sibi visum suaviorem. Aderat enim optimum condimentum fames. Ita Cicero, lib. V *Tuscul. Quest.*

Darius in fuga cum aquam turbidam et cadaveribus inquinatam bibisset, negavit unquam bibisse jucundius. Nunquam autem vel perarę sitiens hiberat. Ita Cicero, lib. V *Tuscul.*

(1) Horatius, lib. I, *satyr.* 2, 33:

Jejunus raro stomachus vulgaris temet.

Artaxerxes, cum in fuga quadam direpto illius comenatu, aridis ficis et hordeaceo pane vesceretur: « Dii boni, ait, et iusmodi voluptatis hactenus inexpertus fui. » Ita Plutarchus in *Reg. et Imperat. apophth.* Artaxerxi jam siti deficienti Peribazanes eunuchus, cum aliud non liceret, a rustico quopiam sordidum atrem detulit, putris aque cotylas octo continens; eam aquam cum rex ebibisset, se nunquam vinum potasse jucundius, nec ullam aquam quamvis purissimam, sibi visam suaviorem confessus est.

Secundo, voluptatem consistere non in rerum abundantia et saturitate, sed fame et desiderio. Sicut enim saturitas nauseam, sic fames et desiderium pariunt voluptatem, cum quis re desiderata fruitur; desiderium enim omnia facit sapida et dulcia. Quocirca bona hujus vite magis astimantur ab hominibus ex appetitu et desiderio ipsorum, quam ex rebus ipsis. Sæpe enim videmus nos aliquid vehementer appetere, et ut illud assequamur omnem laborem parvipendere, ac mire gaudere dum illud adipiscimur; at vero ubi, desiderio expleto, re illa saturi sumus, parvi illam pendere, et tandem fastidire. Hocet hoc præclare S. Chrysostomus, hom. *Quod nemo videtur nisi a seipso*: « A prudentibus, ait, ita definitur, quia hæc sit sola voluptas cum quis desiderii sui fruitur. Ubi vero frui desideris non potest, dum vel ægrotudo non sinit, vel satietas ipsa desiderari non facit quę onerosa efficit abundantia, sine dubio et voluptas in eis pariter et iucunditas perit. Denique considera ægros qui fastidio perurgunt, quomodo, quamvis suaves eis et lauti opponantur cibi, horri horri tamen eos magis accipiunt, quam voluptati. Sic ergo, cum per abundantiam cupiditas fuerit extincta, pariter et voluptas ac jucunditas perimuntur, quia non tam ciborum gratia, quam desiderio gignit satisfactio voluptatem. Unde et sapiens quis, atque in horum disciplina philosophari bene sciens, aiebat: Anima in satietate posita favis illudit; ostendens etiam ipse, quia voluptas non in natura, ut diximus, ciborum, sed in desiderii vigore consistit. » Probat deinde elegantem idipsum ex petra, quę percussa a Moysse Hebræis sitiētib; in deserto aquam ad potum dedit, *Psalm.* lxxx: « Propter hoc et Propheta mirabilia enarrans, quę in Egypto gesta sunt, quęque in eremo, inter cætera etiam hoc dicit: De petra melle saturavit eos. Equidem nusquam invenimus mel fluxisse de saxo: quid ergo est quod dixit? Quoniam quidem post nullam itineris defatigationem et laborem, sitiētas aquis frigidis e saxo fluentibus fruebantur, easque multo cum desiderio hauriebant. Hoc ipso ergo quod dulcissime et desiderabiliter potandi cupiditas explebatur, aquas illas mel appellavit, non quod natura aquarum fuerit commutata, sed quod dulcedo poculi instar mellis sitiētib; et desiderantibus obtineret dulcedorem. »

Idem locum habet in rebus spiritualibus. Multi

enim ex continua pia lectione et quotidiana confessione, communiōne, sacrificio, horis, etc., saturitatem quandam, et ex ea tedium nauseamque concipiunt, quibus remedium hoc dat Cassianus, ut quotidie famem et desiderium rerum spiritualium, licet earumdem, excitent, quasi prima hæc, nova et hactenus inaudita eis foret pia lectio, collocutio, communiō, juxta illud Thomę Theodidacti, lib. IV *De Imitatione Christi*, cap. II: « Ita magnum, ait, novum et jucundum tibi videri debet, cum celebras aut Missam audis, ac si eodem die Christus primum in utero Virginis descendens homo factus esset, aut in cruce pendens pro salute hominum patere et moretetur. » Sed audi Abbatem Nestorium apud Cassianum, *Collat.* XIV, cap. xii: « Illud omni observantia custodire convenit, ut etiamsi que optime nosse forte audieris in collatione proferi, non ex hoc quod tibi jam nota sint asperment fastidioseque suscipias; sed ea cordi tuo illa aviditate commendes, quę debent desiderabilia salutis verba vel auribus nostris indesinerent infundi, vel de nostro jugiter ore proferi. Evidens namque est tepida ac superbe mentis indicium, si verborum salutarium medicinam, quamvis studio nimis assiduitatis ingestam, fastidiosę negligentęque suscipiat. Anima enim, quę in satietate est, favis illudit; animę autem egeni etiam amara dulcia videntur. »

Hinc Abbas Cheronon, *Collat.* XII, cap. v, propendens ad perfectionem quotidie accendens ejus desiderium esse docet. « Nam, ait, quem semel ejus desiderium accenderit, famem, sitim, vigiliam, nuditatem, cunctos labores corporis non solum patienter, verum etiam libenter sustinere compellit. Vir enim in laboribus laborat sibi, et vin facit perditioni suę; et iterum: « Animę autem egeni etiam amara dulcia videntur. Alias namque non possunt desideria presentium rerum reprimi vel avelli, nisi pro istis affectibus noxiis quos cupimus amputari, alii salutare fuerint intronissi. Nullatenus enim valet vivacitas mentis absque alioquin desiderii vel timoris, gaudii vel mœroris affectione subsistere, nisi hæc eadem in bonam partem fuerint immutata. Et idcirco, si carnales concupiscentias de cordibus nostris desideramus extrudere; spirituales earum locis plantamus proliuis voluntates, ut his noster animus semper iunxus, et habeat quibus jugiter immeretur, et illecebras presentium ac temporalium respiciat gaudiorum. »

Tertio, hęc gnome coeet moderate utendum esse creatoris omnibus, licet jucundis, etiam studiis et scientiis, quia voluptates commendat rior usus. Unde illud: « Omnis voluptas mala, studiorum autem pessima. » Audi S. Chrysostomum, orat. 6 *De Providentia sive De Fato*, quę exstat sub finem tom. V: « Si voluptatem querimus, in eo quod satius, potius quam in deliciis inveniemus. Audi quomodo in eo major, quam

in his, et uberior voluptas est. Hæc enim moderari seipsam de cætero non potest, neque naturam sanguinem idoneam sibi invenit, illa vero contra sibi moderari potest. Quis hoc ait? qui maxime ex omnibus ea fruebatur. Anima, ait, vacua, que amara sunt, dulcia videatur: anima satiatæ etiam cum fivo ludit; si enim in abundantia de favum quidem expellimus, quid volupte potest esse de cætero? Si id quod suavissimum est, afferre voluptatem non potest, quid potest nos in voluptate constituere? quare si voluptatem querimus, hic magis, id est in paupertate, inveniemus.»

Symbolice aliqui sic exponunt, *q. d.* Senes qui saturi sunt voluptatum carnalium, eas calcant et fastidiunt; ad juvenes qui eas esuriunt, pro iis omnium laborem suscipiunt, dulemque prestamant.

Mystice Beda, Salomus et Hugo: «Anima divitum (qui habent consolationem suam in hoc sæculo, de quibus dicitur in Evangelio: *Vae vobis qui saturati estis, quia esuriatis*), anima, inquam, divitum favum calcant, quia pro terrenis bonis spernit dulcedinem regni celestis; anima vero esuriens etiam amarum pro dulci sumet, quoniam qui esurit ac sitit justitiam, omnem hujus vite adversitatem avide sumit pro amore celestis patrie.» Sic et Auctor *Catenæ Græcorum*.

Contrarie, sed magis apposite Jansenius, ut saturitas in bonam partem, esuries in malam capiatur, *q. d.* Qui in amplius non esurit temporalia bona, sed animo rebus divinis adjuncto satur est de illis, contentus victu et amitu, et per illa judicans cum Paulo se habere omnia, fastidit hæc omnia terrena que alii dulcissima ducunt. Contra vero qui insatiabili tenentur vel bonorum, vel voluptatum hujus vite cupiditate, res istas caducas, et voluptates hujus vite (que revera sunt amare illis qui celesti sapientia sunt imbuti, et palatum non habent infectum) dulces judicant, virtutibus anime et celestibus rebus eas antepponentes, quod vere est amarum pro dulci sumere. Juxta hanc enim adaptationem fastidium est in eisdem rebus, in quibus est saturitas; item esuries earundem rerum, que tanquam dulces sumuntur: cum in priori non ita sit, quod tamen vera parabole intelligentia videtur requirere.

Accedit Dionysius: Anima, inquit, saturata consolatione interna ex contemplatione et gustu suorum et incremascripti boni calcabit favum, id est omnia terrena oblectamenta.

8. SICUT AVIS TRANSMIGRANS DE NIDO SUO, SIC VIR QUI DERELINQUIT LOCUM SUUM. — Arabicus, *nidum suum*. Nonnulli, ut Aben-Ezra, Clarus, Baynus, Vatablus, hanc gnomen in bonam partem accipiunt, *q. d.* Sicut avis, ut cibum querat, de loco in locum avolat, atque tempore hiemis, ut figus fugiat, in regionem calidam transmigrat; si figer patet qui rebus suis studet, non desidet domi sociors et piger, sed inde evolat in forum, in agrum,

imo in alienas regiones, ut sibi suisque vite necessaria conquirat.

Verum alii passim hanc gnomen in malam partem accipiunt. Taxat ergo eos, qui sine justa causa ex animi levitate, mobilitate et inconstantia, instar avium, temere ex uno loco in alium et alium migrant, ut factum vagabundi, Hebræum enim *נודד* nudad significat vagari, agitari, fugere, celeriter transire. Unde Hebræa habent, *sicut avis vagans a nido suo, sic vir vagans a loco suo*; Vatablus, *homo qui de loco suo migrat, similis est quæserculo derelinquenti nidum suum*; Syrus, *sicut avis transferens nidum suum: sic qui instabilis mutatur a loco suo*.

Dixi sine justa causa, quia justa causa facit et mutatio loci sit honesta, utilis et necessaria. Justa autem causa est triplex: *prima, necessitas; secunda, utilitas; tertia, pietas*. Necessitas est, cum quis ob famem, pestem, bellum, etc., locum mutat, ut fecit Noemi ob famem peregrinans in Moab, que tamen ibidem maritum, filios et opes perdidit; sed unam Ruth secum reduxit et convertit, ex qua prognatus est Christus, *Ruth* cap. 1. Rursum necessitas est, cum urget persecutio: uti Elias fugiebat persecutionem Achab et Jezabelis, et S. Athanasius exsul et profugus toto orbe vagatus est per quadraginta sex annos ob persecutionem Ariariorum. De talibus ait Apostolus, *Hebr.* xi, 37. «Circueverunt in melosis, in pelibus capriinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat munus, in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis, et in cavernis terre.»

Utilitas est, cum quis causa mercature abit in externas regiones ut se ditet, et mercis republice utiles adducat. Rursum, cum quis creatur Senator, Præses, Episcopus, Vice rex alterius urbis aut provincie.

Pietas est, cum quis jussu Dei peregrinatur, ut fecit Abraham, Isaac et Jacob, «confidentes quia peregrini et hospites sunt super terram: expectabant enim fundamenta habentem civitatem, cuius artifex et conditor Deus,» *Hebr.* xi, 11. Rursum, cum quis ingreditur Religionem, in eaque ex uno monasterio vel collegio in aliud, ex una provincia in aliam mittitur; sed hic ubique est domi, utpote cosmopolita et divi mundi, quem se esse dicebat Socrates. Religiosus enim ubique invenit sui instituti Patres et Fratres, ubique idem vite Religiosæ genus, eandem disciplinam, pietatem, charitatem, adeoque juxta centuplum a Christo promissum centum domos, patres, matres, fratres pro una quam Dei amore reliquit, recipit. Major pietas est, cum quis ex zelo evangelizandi peregrinatur ad hereticos vel Paganos, v. g. ad Indos, Japonæ et Sinas, uti fecerunt Apostoli, et hodie faciunt viri zelosi Apostolicæ vite remuli.

Porro hisce causis cessantibus, ex sola animi mobilitate migrare de loco in locum, indecum est, inutile et noxium, variis de causis.

Primo est, quod talis careat quiete et statu, cum ubique sit vagus et peregrinus: nusquam enim habet propriam domum vel cubiculum, in quo quiete degat, sed ubique est velut in hospitio et taberna communi. Hæc enim vaga vita misera est, eoque miser quæ manat a vago animo, cuius est index. Vere Seneca, *epist.* 2: «Primum argumentum, ait, compositæ mentis existimo, posse consistere, et secum morari;» et mox: «Vagum est, qui ubique est. In peregrinatione vitam agentibus hoc evenit, ut multa hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est iis, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim et propeperanter transmittunt. Non prodest cibis, nec corpori accedit, qui statim sumptus emittitur. Nihil æque sanitatem impedit, quam remediis crebra mutatio; non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebra medicamenta tentantur; non convalescit planta, que sæpius transfertur; nihil tam utile est, quod in transitu prosit.»

Secunda est, quod vagabundus non potest attendere educandis filiis, instruenda et augenda familia, comparandis vite necessariis, quia in perpetuo est motu et mutatione, ideoque est instar avis, que nec opes nec familiam instruit, sed in jugi est volatu, imo ave est deterior: avis enim dum ovis inebat et pullos fovet, donec illi adolescent, et cibum sibi querere queant, manet in nido, ut pullis consula, vagabundus autem et uxorem, et filios, et familiam deserit, unde necesse est eos rerum penuria affligi. Quare similis est struthion, de quo Job, cap. xxxix, vers. 13. «Penna struthionis, ait, similis est pennis herodii atque accipitris: quando derelinquit ova sua in terra, obliviscitur quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat; duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustra laboravit nullo timore cogente, privavit enim eam Deus sapientia,» etc.

Tertia est, quod mutans locum perdit notos et amicos, vadique ad incognitos et extraneos, qui nec illi fidunt, nec ipse eis confidit: quare solus sine amico, omnium sæpe rerum indigus, sine spe opis degit. Quocirca Plato, *Dial. 7 de Legibus*, ait: «Mutatio omnibus in rebus, præterquam in malis, est periculosa.»

Quarta est, quod, sicut aves dum de loco in locum transvolant, sæpe incidunt in retia, vel jaculis configuntur: ita qui peregre vadit, legum et periculorum foci ignarus, sæpe carceris, bonorum, fame et vite discrimen incurrit. Unde Septuaginta vertunt, *sicut cum avis devolarit a proprio nido, sic homo servus fit cum peregrinatus fuerit a propriis locis*; Auctor *Catenæ Græcorum*, *sicut avis cum nidum suum deserit, captiva periculo se exponit: ita homo cum a loco suo peregre abit, in servitutem abripi consuevit nonnunquam*; Symmachus, *cum translatas fuerit, etc.*

Quinta, sicut avis commodissime degit in suo nido, et si inde avolet, in incommodiorem locum migra et oportet: sic et quisque in suo loco et domo

habitat commodissime: quare si ex eo in alium transeat, in incommodiorem transeat necesse est. Ad hæc: Sicut avis, inquit R. Levi, relicto nido sæpe quo spoliatur, aliumque sibi struere cogitur: sic qui suum locum temere deserit, rerum omnium penuria premitur.

Rursum, sicut avis que hieme appetente nidum deserit, in quo per æstatem degerat, cum rursus posthiemem redit, nidum eversum prorsus et dissipatum invenit, adeo ut novum construere ac fabricare ipsi opus sit: ita etiam homo, quem a domo sua et a domesticis aliquando abesse contigit, cum iterum rediit edes suas repetit, omnem familiam omnemque rem domesticam confusam et perturbatam invenit, ita ut omnia instaurare opus sit. Ita Salazar, Salomonem de more secutus Siraides, *Eccli.* xxix, 31: «Vita nequam, ait, hospitandi de domo in domum, et ubi hospitabitur, non fiducialiter agat, nec aperiet os.» Et cap. xxxvi, 28: «Quis credit ei qui non habet nidum, et deflectens ubicumque obscuraverit?» etc. Vide utrobique dicta.

Mystice Beda: «Sicut avis que negligit ova sua, sive pullos suos quæ fovemat, aliorum animalium vel avium rapti dimittit: sic nimirum ille qui custodiam virtutum, in quibus proficiat, deserit, earundem virtutum, quibus habere videbatur, immundis spiritibus ipse proditor existit.»

Quocirca hanc gnomen apte attribuas iis qui leviter studia, officia, occupationes, pia exercitia, imo statum mutant, v. g. qui leviter de uno monasterio in aliud, de uno Ordine in alium, prætexentes majorem quietem vel sanctionem, transmigrant, cum vere ea causa non subsist, sed tantum mobilitas et inconstantia animi, que ubique eos comitantur. Stabilitas enim mentis, et subinde loci (quam proinde multi conebite vovent) necessaria est ei qui contendit ad magnam virtutis et vite Religiosæ perfectionem.

Monet ergo hæc gnome persistendum esse in gradu et vocatione sua ei qui suam quietem, stabilitatem, securitatem, profectum et perfectionem amet: hunc enim qui deserit, incidit in mille turbationes, quibus fit inquietus, instabilis, dubius, devius et pronus in lapsum. Sapienter Poeta:

Qua fueris positus in statione, mane.

Qui instabilitate ducti nunc hanc, nunc aliam artem profitentur, in nulla proficiunt. Idem est in studiis, officiis, virtutibus.

Præclare S. Basilus, *Constitut. monast.* cap. xxii: «Omnis, ait, prætextus, ut rationi dissentaneus, præcisus est ei et ademptus, qui a spirituali actu segregare se velit, demonstratrumque originem istiusmodi consilii nihil aliud esse quam vitiorum interperantiam, et laborandi fugam, et judiciali corruptelam instabilitatemque.» S. Ephrem Syrus sic sancit: «In loco habitacionis tuæ, vel quæ»

a Deo assignatum accepisti, lubens permaneto, otium atque desidiam a te repellens, cum neque in loci motum atque distantia situm sit ut passionibus nostras reprimamus, sed in attentione et cura mentis. »

Audi S. Bernardum, epist. 32 ad Abbatem S. Nicasi: « Franc. Hugonem de Lausania ore tuo et nostro spiritu commoneamus, non omni spiritui credere, et ne cito moveatur certa pro incertis deserere, sciens diabolum soli semper perseverantia insidiat, qui sola virtutem novit coronari, tutiusque esse in ea vocatione quo vocatus est simpliciter perseverare, quam sub specie quasi meliori boni, id quidem quod jam cepit amittere, nec ad id quod presumit fortassis sufficere. » Denique S. Thomas, II, II, Quæst. CLXXXIX, art. 8, transit ab una Religione in aliam improbat, nisi gravis causa ad id cogat. Plura hæc de re dixi Eccl. XVII, 24.

9. UNGUENTO ET VARIIS ODOBIBUS DELECTATUR COR: ET BONIS AMICI CONSILII ANIMA DULCORATUR. — Hebraice: *Et dulcedo amici a consilio animæ, vel pro consilio animæ, vel, ut vertit Pagninus, propter consilium animæ* (1).

Primo, R. Salomon sic explicat, q. d. Qui ita confirmat actiones suas, ut Deo jucunde suasque contingat, prestantius facit quam si animi sui cupiditates exploret. Verum hæc expositio longius a verbis Salomonis abit.

Secundo, melius idem R. Salomon, Aben-Ezra, R. Levi et Baynus ad verbum ex Hebræo vertunt, unguentum et suffimentum lætificabit cor, et dulcis est amicis magis quam consilium animæ; vel, ut Vatablus, et dulce consilium amici magis (repele lætificat et exhilarat cor hominis) quam consilium animæ, scilicet proprie, puta quam consilium proprium, q. d. Sicut unguentum quo inungimur, et odor opobalsami, thuris, aliorumque aromatum, quorum fragrantia animus recreatur, miro exhilarat et reficit hominem: sic pariter magis exhilarat animum amici suavitas, quando ei arcuam aliquod consilium communicabit, quam exhilarat consilium, cuius ipse sibi auctor erat. Rationem dat R. Levi: Cur unguentum suffilisque varii odoris suavitate animum oblectant, ideo contingit, quod res quodammodo extraneæ in animum illabuntur: ita secreta suavitas cum amico communicata ad consilium accipiendum, prestantior est consilio quod quis secum sine alterius ope deliberavit, quia utrinque communi-

(1) Unguentum (quod funditur) et suffilus odore suo et fragrantia exhilarat cor; et, id est non solum dulcedo amici eius, amici cuiusque dulcis consuetudo, exhilarat ex consilio animæ, seu ob consilium animæ, id est quod e sincero proficiscitur animo, quo amico consilium tanquam subiectum habet. Ita perique. Sed melius, ni fallor, voci atque præmissum, comparative sumeretur, hoc sensu, sed dulcedo amici eius suavis est pro omni consilio animæ, suavitate superat omnem mentis cogitationem.

catio suavis consilii extrinsecus, et quasi cœlitus in animum amici illabitur.

Tertio, Chaldeus vertit, sicut oleum bonum et aromata lætificat cor: sic homo suavis amico suo in consilio animæ suæ; Syrus, sic vir qui delectat amicum cum consilio animæ suæ; quod clare explicat Tigarina, et habere amicum ex animo consilium res dulcissima est. Magis enim placent et delectant amici bene voli et blandi, quam eruditi et prudentes in consiliis.

Quarto, ex hebræo plane veritas cum Pagnino, et dulcedo amici a consilio, id est propter consilium animæ, id est, ut Noster vertit, et bonis amici consiliis animæ dulcoratur. Pro unguento hebraice est שמן semen, id est oleum, quod quia principem in unctionibus locum tenet, hinc ad quodlibet unguentum significandum per synecdochen extenditur. Si oleum hic veritas, sensus erit, q. d. Sicut oleum læcet, pascit, ungit: sic amici consilium illuminat mentem, pascit voluntatem, affectus iræ et tristitiæ ungit et lenit. Idem magis prestant unguenta ex opobalsamo aliisque rebus pretiosis confecta. Pro odoribus hebraice est קטרת ketoret, id est thus incensum, et quicquid suaveni odorem sufflato suo exhalat. Sensus ergo est, q. d. Sicut unguenta cor exhilarant, et odores caput cerebrumque lætificant et corroborant: sic pariter sana et sincera amici consilia cor merore, angore, iræ, aliave passione oppressum excitant et lætificant, atque mentem illuminant, lætificant et confortant magis quam consilia quæ meas propria cuique suggerit.

Secundo, sicut suaves odores et unguenta confortando cerebrum resistunt ebrietati, eaque de causa olim solebant adhiberi in conviviis: sic et sana consilia amici arcent precipitantiam et temeritatem, quæ sunt quasi animæ insipientis ebrietas, faciuntque ut homo sobrie, caute et provide in suis rebus, præsertim dubiis et perplexis, procedat.

Tertio, in rebus adversis sana consilia animum depressum et merentem erigunt, exhilarant instar unguenti pretiosi; in prosperis vero ne insolescat, velut aromata confortant.

Quarto, unguentis et suavis odoribus respiratio attrahit redit quasi anima, id est halitus vitalis antea languidus, prostratus et emoriens, ut patet in animi deliquo: unde fluid Spouse Cant. II, 3: « Fulcie me floribus, stipate me malis, quia amore languo, » q. d. Amoris languore pene emorior, odore ergo florum et malorum revocate animam fugientem. Ratio est, quod odorata omnia sunt calida; imo odor est calor, ait Aristoteles in Problem. sect. XII, num. 4. Calida autem vitam revocant; vita enim in calore et humore consistit, quorum utrumque habent res odorata; expirant ergo halitus et vapores suaves et igneos, qui mira spiritus vitales et cerebrum reficiunt et roborant; sic pariter bonum consilium animum merore et angore prostratum, in corpus castitque revocat

ac in peccati lapsum proclivem in se reducit, ut sibi et Deo in sanctitate vivat et serviat. Sic Paulus de se ceterisque Apostolis sana consilia ad salutem dantibus ait: « Christi bonus odor sumus Deo, in his qui salvi sunt, et in his qui pereunt: aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vite in vitam, » II Cor. II, 15. Sicut odor rosæ scarabeum necat, hominem vivificat. Iluc facit quod Plinius, lib. VII, cap. II, ex Megasthene tradit, populos esse in India dictos astomcs, qui sine cibo et potu ex solo halitu et odore florum, pomorum et radicum vivunt; sed ego id fabulosum existimo.

Quinto, res odoratae augent homini crisin et iudicium: excitant enim et roborant spiritus vitales et animales, qui cerebrum confortant ad recte eligendum et iudicandum; idem facit sanum amici consilium. Hinc Ælius Verus Imperator lectulo suo minutulum reticulum foliis rosæ inter flores est odoratissima, unde Græce ῥόδον dicitur, quia, ut ait Plutarchus, ῥόδον ἄνθ' ἔστι ἰσχυρὸν ἄρωμα, id est ingenti odoris redundantia delicti repletum sibi subterni iubebat, in quo Persicis odoribus perunctus recubare consueverat, ut hisce odoribus excitaretur animus, et vividum acueret iudicium. Quin et Apuleius in Asino aureo fabulari se ex homine in asinum conversum, rosæ toto orbe perquisitis tam multa pertulisse incommoda, donec denum oblata earum copia quæ decerperet, humane formæ restitutus, pristino decori, menti et iudicio est redditus.

Secundo, Aristoteles in Problem. sect. XII, num. 7 et seq., docet acrius olere, et diutius aromata cinere sufflata quam igne, eo quod ignis celeriter vires eorum domat et concoquit, itaque odorem alterat et commutat. Rursum suavis olere aromata et flores e remotis quam e proximo; item cum moventur; insuper rosas suavis olere, quibus umbilicus est asper quam quibus lævis, eo quod plene modum nature suæ sint consecute: rosa enim natura sua est spinosa et aspera. Sic pariter saniora et suaviora sunt consilia amici, quæ matura et modesta sunt, quam quæ sunt ardentia et temeraria; item quæ aliquid asperi habent et ardui præ delicatis et molliibus. Hinc et odorata fere omnia sapore sunt amara, adeoque quæ odore polleant, careant sapore. Audi Plinium, lib. XXI, cap. VII: « Odorato sapor raro ulli non amarus: e contrario dulcia raro odorata. Itaque et vicia mustis odoratiora, et silvestria magis omnia sativis. Quorumdam odor suavior e longinquo, propius admotus hebetatur, ut violæ. Rosa recens a longinquo olet, sicca propius. Omnis autem verno tempore acrior, et matutinis: quiddam ad meridianas horas diel vergit, hebetatur. Novella quoque vetustis minus odorata; acerrimus tamen odor omnium æstate media. Rosa et crocum odoratiora cum serenis diebus leguntur, et omnia in calidis quam in frigidis. »

Porro Septuaginta alij abeunt, nimirum pro

רעב רעב, id est amici sui, aliis punctis legentes, רעב רעב roab, id est conteritur, frangitur, rumpitur, ac pro רעב alsa, id est consilium, legentes רעב אלא, id est afflictio, angustia, verlut, unguentis, et vinis, et odoramentis delectatur cor, disrumpitur autem a calamitatibus animæ, q. d. Qui ingenio indulgent vacanteque deliciis, puta convivis et symposiis lautis, in quibus convivia, unguentur unguentis, et recreantur suffibus pretiosis; hi quidem modico tempore cor oblectant: at dum in iis opes exhaurierint, i. e. pauperum redacti, in fame, nuditate, labore et dolore incidunt, qui animam lancinant et pene disrumpunt. Unde Auctor Catena Græcæ vertit, anima autem virtutis casibus (hos enim significat vox Græca ἀστυματόν, quod Complutenses vertunt, ab accidentibus) jactata, tantum non disrumpitur. Idem Auctor cor cor accipiens mentem, per animam vim concupiscibilem et irascibilem, symbolice sic exponit, q. d. Cor, id est mens, quæ in cogitationes suas dominatum oblectat, variis modis in sapientie studio se oblectat: hi enim sunt unguenta, vina et odoramenta cordis sive mentis. At cum anima, id est concupiscens aut irascens vis, principatum in anima tenet, tunc obscuratur ac disrumpitur, et ad nihilum redigitur.

10. AMICUM TUUM, ET AMICUM PATRIS TUI NE DIMISSERIS: ET DOMUM FRATRIS TUI NE INGREDIARIS IN DIE AFFLICTIONIS. — Aquila, in die angustie; Hebraice, in die exitus; Septuaginta, ἀγών, id est in infortuno existens; Chaldeus, in die intritus tui; Syrus, in die confractionis tui; Vatablus, tempore calamitatis tuæ; Pagninus, in die contritionis tuæ. Hebræum תיבא ed., proprie significat vaporem, nubem, aut potius gurgitem aquarum, uti ostendit Gen. II, 6, ac metaphorice eadem et calamitatem, quæ subito et improviso eum nubes et gurges depulit et detonat, præsertim summam et extremam, qualis est interitus, exitium vel exidium.

Aliqui hic duos amicos intelligunt, scilicet unum tuum, alterum patris tui. Simpliciter alii unum eundemque accipiunt. Monet ergo non dimittendum esse amicum veterem, nec dissolvendam ejus amicitiam, qui fidem suam tibi multo tempore probavit, adeoque non heri acutus, sed ab olim hæreditarius quasi est amicus, qui scilicet non tantum tuus, sed et patris tui fuit amicus. Hunc enim nosti, huic certo fidere potes. Scis quæ ratione eum eo agere debeas, expertus es ejus probitatem, fidem, constantiam: illius consilio, velut fragrantia odoramentorum, lætificabitur cor tuum. Denique amicitias immortales esse oportet. Et veteres amicitie magis sunt: solide novis et recentibus, ait Lyranus. Unde Isocrates ad Democritum ait, « liberis hæredes esse non modo facultatum, sed etiam amicitiarum paternarum. » Et Cicero: « Amicitia, ait, est optima et pulcherrima vite suppellex. » Et Herodotus: « Pretiosissimus, ait, thesaurus est, et omnibus opibus antecellit amicus prudens et benevolus. » Porro

causam eum amicus subinde amicum dimittat, dat Seneca, *epist.* 9: « Qui se spectat, inquit, et propter hoc ad amicitiam venit, male cogitat: quemadmodum cepit sic desinet. Qui causa utilitatis assumptus est, tandem placebit quando utilis fuerit. » Quam sepe, ut dicebat Plutarchus, sicut Hypsipyle alumnus ille in prato sedens, carpebat alium post alium florem, infantia inuilem reddente delectum: ita quisvis nostrum studio quodam novitatis, et presentium fastidio, recenti semper et quasi virente capitur amico, ac subinde mutatur, multas simul imperfectasque oriens amicitias?

Mystice R. Salomon: Deus, ait, est amicus Israelis et patris ejus, puta Abraham; unde vocatur Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, qui proinde nunquam nec ullo casu dimittendus est.

ET BONUM FRATRIS TUI NE INGRADIAS IN DIE AFFLICTIONIS. — Nonnulli fratrem censent esse eundem cum amico qui processit, *g. d.* Ad domum fratris tui, id est amici tui, cum ipse te juvare, et tu ab eo juvari potes; at cum res tuæ sunt procul afflictae et desperatae (puta in die exitus tui, ut habent Hebræa), ut nec ipse te juvare, nec tu ab eo juvari queas, noli frustra eum adire et opem poscere, ne pro hilaritate, quam tibi afferre solet, molestias ei reponas, ac pro gratia lædia rependas. Rursum noli illum adire, cum adeundo illi periculum es creatus, ut velut socius tuus in idem exitum, in quod tu detrusus es, tecum retrudatur. Aliis tamen casibus in die afflictionis aditus est amicus, ut opem et solatium impendat. Ad hoc enim contrahitur amicitia et amicus, ut in rebus adversis afflictum amicum adjuvet et sustentet, ut alibi ostendi.

Secundo et planius, fratrem hic proprie accipias: illum enim componit et posponit amico, *g. d.* Probatur veteremque amicum tuum et patris tui nullo modo dimiseris: ille enim fidelior, amior et utilior tibi erit quam frater; quare in die afflictionis aditus potius amicum quam fratrem: plus enim subsidii, consolationis et auxilii hauries a cordato amico, quam a fratre, qui vel longius abest, vel rarius tecum versetur, et res tuas non novit aut non curat, imo subinde similitates et hies tecum exercet. Unde illud: « Frater quoque gratia rara est. » Ita saepe fit, at non semper: invenire enim est fratres amicissimos, qui se suaque fratribus impendunt.

Docet ergo hæc gnome, quanti facienda et colenda sit amicitia versusque amicus, utpote cui plus fidere possis quam fratri, et a quo plus opis in adversis sperare queas, quam a germano fratre, juxta illud cap. xviii, 24: « Vir amabilis ad societatem magis amicus erit quam frater. » Vide ibi dicta. In calamitate enim fere fratribus et cognatis invidiam et molestum est, ut suum auxilium fratres vel cognati implorent, ut dixit cap. xix, 7, præsertim si remoti sint, amicus autem vicinus. Unde sequitur:

MELIOR EST VICINUS JUXTA, QUAM FRATER PROCEL. — Hebraice: Bonus vicinus propinquus præ fratre longinquo; Septuaginta: Melior (Auctor *Catena Græc.*, opportunior) est amicus qui prope, quam frater qui longe. Beda et Hugo per vicinum accipiunt amicum, *g. d.* Melior est amicus fatus et cordatus, quam frater longe dissitus. Major enim est sepe communio amicitie quam fraternitatis. Inter fratres enim sepe sunt similitates, qui fure inter Isaac et Ismael, inter Jacob et Esau, inter Joseph et fratres ejus. Unde R. Salomon sic exponit, *g. d.* Ne, o Israel, in prole Ismaelis spem tuam reponas, quod sint futuri tibi propinqui. Quæ de re narrat deinde historiam, vel potius fabellam.

Secundo et simpliciter, verum proprie accipias, *g. d.* Plus opem sperare potes a vicino benevolo, quam a fratre longe dissito: tum quia vicinus opportunior est et ad manum, ut in necessitate tua illico accurrat et succurrat, frater vero remotus, quem proinde adire nequis, aut si adeas, sero post rem transactam ad eum pervenies; tum quia vicina continue communicationis, opisque mutue plures quotidie occasiones suggerit, cum loci distantia inter fratres sepe communicationem, indeque amicitiam et opem mutuam minuat et deterat.

Monet ergo hæc gnome, primo, ad amicitiam diligendos esse potius vicinos quam remotos. Amicus enim crebro cum amico conversetur oportet: quod non potest, nisi sit vicinus; secundo, cum vicinis colendam esse si non amicitiam plenam, certe benevolentiam, beneficentiam, et communicationem opis mutue, cavendamque ne eos offendamus, aut, si offensi sunt, nobis reconciliemus: si reconciliari nequant, de migrando in aliam viciniam cogitemus. Unde S. Ambrosius, lib. *Offic.* cap. xxxiv: « Ad summam, ait, non omnibus eadem semper officia debentur, nec personarum, sed plerumque causarum et temporum prelationes sunt, ut vicinum quis interdum magis quam fratrem adjuverit. Quoniam et Salomon dicit: Melior est vicinus in proximo, quam frater longe habitans, et ideo amici plerumque se benevolentie quisque libentius committit, quam fratris necessitudini. Tantum valet benevolentia, ut plerumque pignora vincat natura. » Quocirca S. Augustinus, serm. 1 *De Tempore*, docet vicinos subinde ad mensam esse invitandos, ut major cum eis coeat amor et benevolentia. Idque faciunt viri honesti et prudentes. Huc facit gnome Ben-Sira, *alphabeto* I, littera *reson*: « Procul recede et vicino malo, et ne annumeris societati eorum, nam pedes eorum ad malum currunt; nihilominus miserere te vicinorum tuorum, fiet malis sint; et da illis de cibo tuo, quia eo tempore quo ad iudicium stabis, pro te testimonium dicent. » Huc quoque pertinet illud Catonis:

Uilius regno est meritis acquirere amicos

Et illud Comici:

Melior est alauda in terra, quam grus in celo.

Salomonem de more seculi ceteri sapientes et philosophi, censent vicinitatem pro quadam affinitate censeri, eamque Terentius in *Heautontimoroumenis* in quo inter cetera ille dicit scribitur: Tribus ac vicinis bonos habet, quos mox nominat. Multe gentes relicto solo patrio exterum petivere, puta Achei, Iberi, Albani, Siculi, Pelasgi, Aborigenes, Arcades, non alia de causa, quam quia malos vicinos ferre non potuerunt. Plinius, lib. xviii, cap. v: « Agrum, ait, paraturos ante omnia intueri oportet aquarum vim, et vicinum; » singula magnas interpretationes habent nec dubias. Palladius quoque qui de eadem disciplina scripsit, lib. I, cap. vi: « Tria, ait, mala aequè nocent, sterilitas, morbus, vicinus. » Ante hos Plautus in *Mercatore*, actus iv, scena 4:

Et alibi, scilicet lib. VII, *epigr.* 92.

Propter vicinum qui pretiosus erat.

Nec hic omittendum exstare apud Jovianum Pontanum in *Action*, dialog. I, exemplum instrumenti veteris venditionis, in quo inter cetera ille dicit scribitur: Tribus ac vicinis bonos habet, quos mox nominat. Multe gentes relicto solo patrio exterum petivere, puta Achei, Iberi, Albani, Siculi, Pelasgi, Aborigenes, Arcades, non alia de causa, quam quia malos vicinos ferre non potuerunt. Plinius, lib. xviii, cap. v: « Agrum, ait, paraturos ante omnia intueri oportet aquarum vim, et vicinum; » singula magnas interpretationes habent nec dubias. Palladius quoque qui de eadem disciplina scripsit, lib. I, cap. vi: « Tria, ait, mala aequè nocent, sterilitas, morbus, vicinus. » Ante hos Plautus in *Mercatore*, actus iv, scena 4:

Nunc ego verum illud verbum esse experiri vetus:
Aliquid mali esse propter vicinum malum.

Et huc quoque alludit illud Virgilii, *eclog.* 4:

Nec mala vicini pecoris contagia ledent.

Et *eclog.* 9:

Mantua vis misere nimium vicina Cremonæ!

Unde et illud Martialis sumptum est, lib. VIII, *epigr.* 33:

Jugera perdidit misere vicina Cremonæ.

Scitum est illud Sallustii in *Bello Jugurthino*: « Uti quisque potenti vicinus erat, sedibus pellabatur. » Et illud Demosthenis adversus Callieum: « Non erat quidquam, viri Athenienses, perniciosius quam improbum vicinum, nec suis contentum esse nactum. » Cui aspiratur illud Aristidis in Themistoclem: « Sit salsuginosa (ut aiunt) vicina; » quod citat Plato, lib. IV *De Legibus*, de mala vicina. Hec et plura Triquetellus, lib. *De Pœnis temperandis*, Causa 23. Notum est quanta Cæcus Aventini montis incolæ Palatinis finitibus damna intulerit. Quocirca sapienter Cato, lib. I *De Re rusticæ*, cap. v, villico commendat bonum commodumque vicinum, usque eum sibi comendat et demeratur: « Frax, ait, occipio prior est. Vicinis bonus esto; familiam ne siversis peccare. Si te liberent vicinitas videbit, facilius tua vendes, operas facilius locabis, operarios facilius conduces. Si medicabis, operis, iumentis, materia adjuvabunt. Si quid (bona salute) usus venerit, benigne defendent. » Cantonem secutus Columella, lib. I *Re rusticæ*, cap. iii, colono bonum vicinum dilaudat, citatque illud Hesiodi: « Nec hos interest, vicinus si improbus absit. »

Denique Plutarchus, lib. *De Liberis educandis*, « Si, inquit, juxta claudum habites, sublaudari care discas. » Et Pindarus in *Nemæis*, hymn. 7: « Si vir viro eget, quid dicimus vicinum esse vi-

Si qua domi incidit tibi res, tunc illico omissa
Adsunt vicini zonis, cinguntur ab ipsa
Affines: non est vicinus ut improbus ingens,
Contra ita maxima commoditas, si commodus adsit.
Deest honor huic, bona quem vicinis delicit; at nec
Intereat hos, nisi vicinus ubi improbus adsit.

Illam autem sententiam, « cladem esse malum vicinum, » tanquam proverbialem adfert Callistras in *epist.* ad *Callieum*, inter epistolas rusticæ Æliani. Quam quidem sententiam cum Spartiata quidam laudibus efferret, audiens Diogenes ille Cynicus: « Atqui, ait, et Messenii periere, et eorum boves, in vicinia vobis constituti; » quippe Messenam bello Lacedæmonii afflixerant. Auctor Pausanias. Themistocles autem Atheniensium princeps, ut Plutarchus in *Apophth.* et in *Vita ipsius* retulit, cum agrum venalem prosciberet, ceteris commendationibus illud addere præconem jussit, quod vicinos bonos haberet, quasi vicini commendationibus futurus esset longe vendibilior. Cui et suffragatur quod scribit Cicero in *pistolis ad Atticum*, lib. XII, *epist.* 27, omnium vero 258: « Domum tuam pluris video futuram vicino Cæsare. » Et illud Martialis lib. VI, *epigr.* 9:

Non de vi, neque crædo, nec veneno
Sed his est mihi de tribus capellis:
Vicini quorū has abesse furto.

cino animo constanti amicum? gaudium omni re dignum. » Et Alexander Aphrodisseus: « Balbutire dicit qui cum balbo assidue versatur. » Fugit S. Joannes e balneo, in quo lavabatur Cerinthus hereticus, notens talem vicinum, ne cum eo, si terra dehiseret, periret. S. Ambrosius perhibetur fugisse e villa, cum audiret ab hero eum nil infelicitatis in vita habuisse: « Fugimus, inquit, a domus hujus vicinia; nam tam felici magna infelicitas imminet. » Fugit, et ecce mox domus caelitus igne tacta conflagravit.

11. **STUDE SAPIENTIAE, FILII MI, ET LETIFICA COR MEUM, UT POSSIS EXPROBRANTI RESPONDERE SERMONE.** — Pro possis nonnulli cum Graecis et Hebraeis legunt *possim* (1), sed eodem redit sensus: pater enim et filius censentur una persona civilis et oeconomica: quare quod filius pro patre respondet, id est dicit vel agit, hoc pater dicere et agere videtur, praesertim cum pater jam senex aetate domus in filium transtulit, aut eo admittitur ad omnes res suas utitur. Hebraea ergo ad verbum sic sonant, *esto sapiens, filii mi, et letifica cor meum*, et respondebo probris afficienti me; Chaldaeus, respondebo verbum his qui mihi exprobrant; Septuaginta, sapiens esto, filii mi, ut letetur cor tuum, et avertat te exprobrabiles sermones; Symmachus, et respondebo probris afficienti me verbum; Syrus, et cessabit a me probrum mihi exprobrantium.

Idem Salomon post praecepta sapientiae inserit adhortationes ad eorum studium, uti solent apud discipulos facere magistri, et apud filios parentes. Sensus ergo est, q. d. Nave, o fili, operam sapientiae, quam tibi paterno affectu trado; sic enim duplici bono et beneficio me afficies: primo, letitia, et letitia cordis, id est cordiali, intima et summa: pater enim summe amat filium; unde summe gaudet si sapientiam, id est prudentiam et virtutem mente addiscat, eamque opere exerceat; secundo, honore: filius enim sapiens et bene moratus honori est parentibus; quare si quis vel filium vel parentem calumniatur, filius pro patre respondebit, et calumnias tam de vitiis suis ex mala educatione patris contractas, quam de male administrata re familiari, aut injuria aliis illata, sive patri, sive ipsi filio obiectas tam verbis quam factis confutabit efficaciter, ac rei prudenter gestae rationem exactam assignabit. Stude ergo, o filii mi, sapientiae, ut letifices cor meum aequae ac tuum, utque mihi ac tibi sis honori, ac ab utroque omne probrum dedecusque strenue propelles.

12. **ASTUTUS VIDENS MALUM, ABSCONDITUS EST; PARVULI TRANSFUGIENS SUSTINEBUNT DISPENDIA.** — Hebraice, *malitiosus est; Pugninus mali sunt; Septuaginta, spiritus ranciosus, id est peccata solvent. Ita Complutensis, vel deus non patientur. Ita Vaticana; Chaldaeus, peccata non sustinent. Hic versus in Ho-*

(1) Hoc sensus: Et habeo quod respondeam exprobranti eobolem male morantem.

braeo ad verbum idem est cum vers. 3 cap. xii, ubi Noster veritit, *callidus vidit malum, et abscondit se; innocens pertransiit et offensus est malo.* Quare innocens idem est quod parvulus, hebraice *parvulus*, id est simplex, rudis, inexperius, imperitus. Unde Auctor *Catena Graec.* ex Septuaginta sic clare veritit, *astutus ab ingruentibus malis se subducit: stultus autem qui quidvis temere aggreditur, detrimentum capit.* Caetera ibidem explicui, quare actum non agam.

13. **TOLLE VESTIMENTUM EJUS QUI SPONDIT PRO EXTRANEI: ET PRO ALIENIS, AUVER EI PIGNUS.** — Extranei enim subinde infidi in sponsorem sua debita transcribunt, nec conveniri possunt, ut sponsorem indemnem praestent nisi per pignus. Unde Septuaginta verunt, *aufer vestimentum ejus: advenit enim injuriosus, qui quidem aliena vastat; Scholias: Quorum aufer vestimentum; nam cum injuriosi sunt, alii perniciter afferunt; clare Auctor Catena Graec.: Tolle vestimenta tua: praesto est enim violentus oppressor, qui aliena disperdit.* Legit hic Auctor cum S. Ambrosio *caetera*, id est tuum, pro *caetera*, id est ejus. Aquila et Symmachus, *quia spondit alienum.* Audi S. Ambrosium, lib. *De Tobia*, cap. xx, mystice hanc gnomen explanantem: « hoc est vestimentum, quod etiamis oppignoraveritis, recipiendum in Proverbiis S. Salomon praecipit, dicens: aufer vestimentum tuum, praeterit enim injuriosus. Sapientie vestimentum est ex illis vestimentis, quae ex hyssopo et purpura sapientia sibi fecit, hoc est indumentum fidei, quod constat et predicatione caelestium, et dominica sanguine passionis. Byssus enim aethera figurantur, purpura specie mysterium sacri sanguinis declaratur, quo regnum caeleste confertur. » Et post nonnulla gnomen hanc ita pertexit: « Aufer vestimentum tuum, aufer scilicet, ne damnum recipias imprudentiae, et ne exitum tuo proprio vestimento nequissimus ille communis fenerator agnosces, confusionem tui detegere conetur opprobrii, et persuadeat tibi ut te foliis tegas, et nudam te esse conspiciens in Dei veraciter venire conspectum. » Fusiis verba Patrum cito, quia religioni duco ea decurtare; et si id fecero, sensum mutilabo.

Hanc gnomen totidem verbis audivimus cap. xx, vers. 16, ubi eam explicui.

14. **QUI BENEDICIT PROXIMO SUO VOCE GRANDI, DE NOCTE CONSURGENS, MALEDICENTI SIMILIS ERIT.** — Hebraice, *benedicens socio suo in voce grandi in mane manitendo (id est multo mane), maledictio reputabitur ei; Figurina, laudanti proximum suum magna voce, mane consurgenti reputabitur ac si cessaturus eum fuisset; Septuaginta, qui benedixerit amicum mane grandi voce, a maledicente nihil differre videbitur; Syrus, non dissimilis est illi qui maledicit.* Suppono maledicere et benedecere in S. Scriptura tripliciter sumi: primo, pro male et bene precari; secundo, pro vituperare et laudare; tertio, pro maleficere et beneficere. Jam primo,

R. Levi sic exponit, q. d. Cum quis elata voce socio suo felicia precatur, idque solemne habet, ita ut singulis diebus summo mane ad id praestandum consurgat, id inquam, a Deo eidem maledictionis loco vertetur, quod hominem velut Deum habeat, isque laudibus ac benedictionibus hunc prosequatur ad eum morem, quo Deo impendi haec oporteret.

Secundo, R. Salomon sic exponit, q. d. Est qui amicum ob beneficia ab eo in se liberaliter collata, quotidie elata voce magnis laudibus prosequatur: sed laudes hae in vituperia convertuntur, eum de eodem mox rumor sparsatur, eum prodigum esse et opibus nimis potentem, ita ut universi ab illo munus petant, atque ita fiscus regius in hunc excitatur ad divitias ejus emungendas. Sic et R. Levi, qui exemplo rem illustrat: Si Ruben, ait, elate vocis praeconio Simeonem prosequatur, quod generosi vini lagena ab eo donatus fuerit, cum id improbus quispiam resciverit, Simeonem conveniet, eumque rogabit hujuscuique vim copiam faciat, ex quo pro beneficio quod in alterum contulit, iacturam faciet. Hec ille.

Tertio, Aben-Ezra hunc versus necens praecipienti de pignore, sic exponit, q. d. Qui pro alieno fidei-jurati, feneratorum benedictione prosequatur elata voce, ita et caeteris audiatur, ad gratiam ab eodem incundam, ne, cum mane surrexerit ad negotia sua peragenda, illi vestes auferat. Verum is infausta id praecationis loco ducet, nec parcel animi vestimenta tollat.

Quarto, Vatablus, q. d. Qui de nocte, id est in tempestive et praepropere, juvenem extollit grandibus laudum vocibus, ob exiguum virtutis speciem et specimen, quod praebet; hujus laus vertitur in vituperium, cum juvenis hisce laudibus insolescens, vel a sociis seductus, a specimine suo deviat, fietque degener et pravus, vel certe negligens et torpidus. Addit Beda: « Voce grandi proximo benedicit, qui eum favore superflue laudis extollit, vel malis actibus ejus contra justitiam favendo, vel bona plus justo laudando; sed hic maledicenti assimilatur, quia plurimum laedit eum qui laudando sive in mala actione confidentiam tribuit, seu in opere recto simplicitate puri cordis imminuit, ut videlicet bonum quod superius virtutis intuitu inchoarat, transitorie laudis amore consummet. »

Quinto, alii benedecere et maledicere accipientes pro beneficere et maleficere, ac per vocem grandem intelligentes probra et objuraciones quas beneficiens arrogantur jacit in pauperem, sic exponunt, q. d. Qui beneficium in proximum collocat, atque eum simul superbis ac conviciosis sermonibus violat, etiamis aliqui tale beneficium non proerastint, sed maturet ac properet, et studioso accuratque illud praestet, ejus certe donum damni ad instar dati obtinebit apud eum qui accepit.

Sexto et gentive, haec gnome est parabola, per quam grammaticae et in cortice litterae propriae notantur et sigillatim matutinae et antelucanae salutationes et acclamationes laudum et bonarum appreciationum, quas pauperes stipis causa, vel ambientes officium aliquod aut beneficium, deferant divitiis et potentibus, ut eorum gratiam et beneficentiam sibi conciliarent; clamabant enim: « Ave, princeps liberalissime, Deus hunc diem tibi sospitet, et provehat, et beet, » etc. Verum haec acclamationes et benedictiones potius erant maledictiones, tum quia sepe fiebant ab iis qui infensissimo in eos erant animo, irridendo potius quam vere bene precando, uti testatur S. nequa, lib. *Vi Beneficis*; unde qui palam acclamabant laudes patronis, privatim apud se invicem eos vituperabant, tum quia patronorum bursas emungebant, postulando ab eis stipem vel pensionem; tum quia patronis dormire cupientibus clamore suo somnum excutiebant, auresque obtundebant; denique non ex animo procedebant, sed erant fictae et simulatae ad potentium gratiam captandam.

Has antelucanas acclamationes usitatas fuisse apud Romanos, manifestatum est ex Seneca tragico in *Hercule furente*; Juvenali, *satyr.* 3; Symmacho, lib. VII, *epist.* 41: « Nondum, ait, ante januis eminentium potestatum vigilem noctem saluator expertus es; » et Seneca philosopho, lib. *De Brevitae vitae*, cap. xiv, qui graphicè depingit quam nocturni hi salutatores molesti et importuni essent: « Quidni, ait, ab hoc exiguo et caduco temporis transitu in illa nos toto demus animo, quae immensa, quae aeterna sunt, quae cum melioribus communia? Isti qui per officia discurrant, qui se aliosque inquietant, cum bene insanierint, cum omnia limina quotidie perambulaverint, nec ullas apertas fores praeterierint, cum per diversas domos meritoriam salutationem circumtulissent, quotumquamque ex tam immensa et variis cupiditatibus districta urbe poterint videre? quam multi erunt, quorum illos aut somnus, aut luxuria, aut inhumanitas submoveat? quam multi qui illos, cum diu torserint, simulata festinatione transcurrant? quam multi per referunt clientibus atriium prodire vitabant, et per obscuros aedium aditus profugiant? quasi non inhumanitas sit decipere quem excludere? quam multi hesterni crapula semisomnes et graves, ut ille miseris somnum suum rumpentibus, ut alienum expectent, vix allevatis labiis insusurrant milleis nomine oscitatione superbissima reddent? »

Eisdem apud Hebraeos usitatas fuisse, patet tum ex hac gnome salutationis, qua aperte idipsum significat; tum ex Rabbini jam citatis; tum ex R. Tanchuma (quem citat R. Salomon), qui hanc gnomen accepit de Balaam, qui sublimi voce Israelitis benedicens, eosdem tamen maledicere, id est ad cultum Beelphegor per speciosas feminas pellicere, atque perdere solagebat, *Nam. xxii,*